
**VARHAISKASVATTAJIEN NÄKEMYKSIÄ
TUKILAPSITOIMINNASTA PÄIVÄKODIN
INTEGROIDUSSA ERITYISRYHMÄSSÄ**

Ammattikorkeakoulun opinnäytetyö

Sosiaalialan koulutusohjelma

Lahdensivu, kevät 2016

Essi Koskinen

Jenni Virtanen

LAHDENSIVU

Sosiaaliala

Sosiaalipedagoginen kasvatusta

Tekijät	Essi Koskinen & Jenni Virtanen	Vuosi 2016
Työn nimi	Varhaiskasvattajien näkemyksiä tukilapsitoiminnasta päiväkodin integroidussa erityisryhmässä	

TIIVISTELMÄ

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, millaisia näkemyksiä varhaiskasvattajilla on tukilapsitoiminnasta päiväkodin integroidussa erityisryhmässä. Tavoitteena oli selvittää, miten tukilapsitoiminta tällä hetkellä toteutuu, millainen on ihanteellinen tukilapsi ja miten tukilapsitoimintaa voisi kehittää päiväkodissa.

Opinnäytetyön teoreettiset lähtökohdat koostuivat alan kirjallisuudesta sekä aiemmista tutkimuksista. Tutkimuksen teoriaosuudessa on käsitelty varhaiskasvatusta, integraatiota, kasvatuskumppanuutta, tukilapseutta sekä sosiaalipedagogista näkökulmaa varhaiskasvatuksessa.

Opinnäytetyö toteutettiin kvalitatiivisena tutkimuksena. Aineisto hankittiin yksilöhaastattelujen avulla. Haastatteluihin osallistui erään integroidun erityisryhmän neljä varhaiskasvattajaa. Aineiston analysointimenetelmänä käytettiin teemoittelua.

Varhaiskasvattajien näkemysten mukaan tukilapsia valittaessa tulisi huomioida tarkasti koko ryhmän luonne. Toimiva ja avoin kasvatuskumppanuus koettiin tärkeäksi ryhmän toimivuuden kannalta. Näkemysten mukaan myös yksilöllisyyden huomiointi koettiin erityisen tärkeänä tukilasten kehityksen kannalta.

Avainsanat Varhaiskasvatusta, integroitu erityisryhmä, tukilapsi

Sivut 40 s. + liitteet 1 s.

LAHDENSIVU

Degree Programme in Social Services

Socialpedagogical education

Author Essi Koskinen & Jenni Virtanen **Year** 2016

Subject of Bachelor's thesis The views of early childhood educators about functions of the non-disabled children

ABSTRACT

The purpose of this Bachelor's thesis was to find early childhood educators views about non-disabled children in integrated daycare group. The aim was to clarify how functions of the non-disabled children come true at the moment and how is it able to develop about that. The aim was also to find what kind of child is the most ideal for being the non-disabled child.

The theoretical background of the thesis consists of previous research and literature of the topic. The theoretical part of the study deals with the early childhood education, integrated daycare group, educational partnership, non-disabled child functions and social pedagogic.

The thesis was qualitative. The data were collected by interview of four early childhood educators. The data were analyzed thematically.

According to views of early childhood educators, it is important to take into nature of the group while choosing non-disabled children to the integrated daycare group. Working and open educational partnership has major priority on active groups. Also, according to views of the recognition of individuality was seen as particularly important to support children's development.

Keywords Early childhood education, integrated daycare group, non-disabled child

Pages 40 p. + appendices 1 p.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	1
2	VARHAISKASVATUS PÄIVÄHOIDON NÄKÖKULMASTA	2
2.1	Kasvatuskumppanuus varhaiskasvatuksessa.....	3
2.2	Lapsilähtöisyys varhaiskasvatuksessa.....	5
2.3	Vertaissuhteiden merkitys tukilapselle.....	6
2.4	Pienryhmätoiminta ja lapsen yksilöllisyyden huomioiminen	7
3	PÄIVÄKODIN INTEGROITU ERITYISRYHMÄ.....	8
3.1	Tukilapsi integroidussa erityisryhmässä	10
3.2	Erytynen tuki varhaiskasvatuksessa.....	11
3.3	Erilaisuuden kohtaaminen	12
4	SOSIAALIPEDAGOGIikka VARHAISKASVATUKSESSA.....	13
4.1	Osallisuus varhaiskasvatuksessa	13
4.2	Lapsi osana yhteisöä.....	14
5	AIKAISEMMAAT TUTKIMUKSET	15
5.1	Tukilasten vanhempien näkemyksiä päiväkodin integroidusta erityisryhmästä 15	
5.2	Tukilapsien psykososiaalinen kehitys integroidussa erityisryhmässä.....	16
5.3	Käsityksiä integraatiosta päivähoiossa.....	17
6	TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	18
7	TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	18
7.1	Kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus	19
7.2	Aineiston hankinta.....	19
7.3	Aineiston analyysi	21
7.4	Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus	21
8	TULOKSET	23
8.1	Tukilapsitoiminnan toteutuminen	23
8.1.1	Tukilasten valinta integroituun erityisryhmään	23
8.1.2	Integroidun erityisryhmän rakenne.....	24
8.1.3	Erilaisten tilanteiden käsittely integroidussa erityisryhmässä.....	25
8.1.4	Toiminnan suunnittelu tukilapset huomioiden	25
8.2	Tukilapsena integroidussa erityisryhmässä.....	26
8.2.1	Tukilapsen toivotut ominaisuudet	26
8.2.2	Tukilapsena olemisen hyödyt	27
8.2.3	Tukilapsena olemisen haasteet	29
8.3	Tukilapsitoiminnan kehittäminen.....	31
8.3.1	Integroitu erityisryhmä	31
8.3.2	Tukilasten valinta integroituun erityisryhmään	31
8.3.3	Kasvatuskumppanuuden merkitys integroidussa erityisryhmässä	32

9 JOHTOPÄÄTÖKSET	33
10 POHDINTA.....	35
LÄHTEET	37

Liite 1 Haastattelurunko

1 JOHDANTO

Integroidussa erityisryhmässä on sekä niin sanottuja tukilapsia että erityistä tukea tarvitsevia lapsia. Tukilapsen tarkoitus integroidussa erityisryhmässä on olla esimerkkinä ja niin sanottuna normaalina mallina erityistä tukea tarvitseville lapsille. Jotta integraatio on onnistunut, tulee ryhmän olla tarkoin rakennettu ja toimiva. Integroidussa erityisryhmässä suurin osa lapsista on tukilapsia. Haasteena on, että tukilapset eivät jää erityistä tukea tarvitsevien lasten varjoon.

Opinnäytetyö on selvittänyt integroidun erityisryhmän varhaiskasvattajien näkemyksiä tukilapsitoiminnasta. Aihe lähti liikkeelle mielenkiinnostamme varhaiskasvatusta ja erityisvarhaiskasvatusta kohtaan. Yhteistyökumppaniksemme saimme erään päiväkodin integroidun erityisryhmän.

Erityisen tuen järjestäminen varhaiskasvatuksessa on yleistynyt, ja siitä on saatavilla paljon ajankohtaista tutkimustietoa. Havaitsimme kuitenkin, että juuri tukilapsista on saatavilla vain vähän kirjallista teoriatietoa, vaikka tukilapset ovat oleellinen osa integroitua erityisryhmää. Myös omien kokemustemme mukaan integroiduissa erityisryhmissä keskitytään enemmän erityistä tukea tarvitseviin lapsiin ja tukilapset jäävät vähemmälle huomiolle.

Työmme tarkoituksena on ollut tuottaa tietoa tukilapsitoiminnasta integroidussa erityisryhmässä varhaiskasvattajien näkemysten pohjalta. Aiheena ja tutkimuskohteena tukilapset on laaja ja siksi olemme rajanneet aiheemme tutkimuksessa saatujen tulosten perusteella.

Opinnäytetyön tutkimustehtävänä oli selvittää varhaiskasvattajien näkemyksiä tukilapsitoiminnasta päiväkodin integroidussa erityisryhmässä. Tutkimuksemme on laadullinen eli kvalitatiivinen ja aineisto hankittiin haastatteleamalla erään integroidun erityisryhmän neljää varhaiskasvattajaa.

Opinnäytetyön teoreettiset lähtökohdat koostuivat varhaiskasvatuksesta, erityisestä tuesta varhaiskasvatuksessa, integraatiosta, kasvatuskumppanuudesta sekä tukilapsesta. Myös sosiaalipedagoginen orientaatio päivähoidon näkökulmasta on yksi osa tutkimuksemme teoriataustaa. Lähteinä on käytetty alan kirjallisuutta, aikaisempia tutkimuksia sekä varhaiskasvatukseen liittyviä lakeja.

2 VARHAISKASVATUS PÄIVÄHOIDON NÄKÖKULMASTA

Lain (580/2015) 1. luvun 1 §:n mukaan varhaiskasvatuksella tarkoitetaan lapsen suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta, jossa erityisesti painotetaan pedagogiikkaa. Lain mukaan varhaiskasvatusta voidaan järjestää päiväkodeissa tai perhepäiväkodeissa. Näiden lisäksi voidaan järjestää myös muuta toimintaa, kuten leikkitoimintaa tai muuta päivähoitotoimintaa, jota kutsutaan avoimeksi varhaiskasvatustoiminnaksi (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2015).

Varhaiskasvatus on tavoitteellista toimintaa. Lain (580/2015) 1. luvun 2a §:n mukaan sen tarkoituksena on edistää lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia. Laki tukee lapsen oppimisen edellytyksiä ja edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista. Varhaiskasvatuksen tulee toteuttaa lapsen leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön perustuvaa pedagogista toimintaa. Sen tulee mahdollistaa myönteiset oppimiskokemukset lapselle. Varhaiskasvatusympäristön tulee olla kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen. Kaikille lapsille tulee antaa yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen.

Laki lasten päivähoidosta sanoo, että Suomessa jokaisella alle kouluikäisellä lapsella on oikeus varhaiskasvatukseen ja vanhemmilla on oikeus saada lapselleen päivähoitopaikka. Lakia ollaan kuitenkin muuttamassa niin, että kokopäivähoitoon ei enää oteta niitä lapsia, joiden vanhempi on kotona perhevapaalla tai saa kotihoidontukea. Oikeus kokopäiväiseen hoitoon säilyy kuitenkin niillä lapsilla, joiden vanhemmat ovat työttöminä tai jotka ovat sairauden takia kotona. (Pelastakaa Lapset 2015.) Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen mukaan (2015) jokaisen lapsen yksilöllinen tuen tarve tulee tunnistaa ja järjestää tarkoituksenmukaista tukea varhaiskasvatukseen tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä.

Lain (580/2015) mukaan varhaiskasvatuksen tulee myös kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja sekä edistää lapsen toimimista vertaisryhmässä. Lapsia tulee ohjata eettisesti vastuulliseen ja kestävään toimintaan, yhteiskunnan jäsenyyteen ja toisten ihmisten kunnioittamiseen. Lain mukaan on varmistettava lapsen mahdollisuus saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin.

Valtakunnallisen varhaiskasvatuksen ohjauksen välineenä käytetään varhaiskasvatussuunnitelman perusteita (2005). Sen tavoitteena on edistää varhaiskasvatuksen yhdenvertaista toteutumista Suomessa. Se ohjaa sisällöllistä kehittämistä ja luo osaltaan edellytyksiä laadun kehittämiseksi yhdennäköisellä toiminnan järjestämisen perusteita.

Yksittäisen lapsen varhaiskasvatus perustuu vanhempien ja henkilöstön yhteistyössä laatimaan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Sen tavoitteena on lapsen yksilöllisyyden ja vanhempien näkemyksien huomioon ottaminen toiminnan järjestämisessä. Varhaiskasvatuslain (580/2015) 1. luvun 7a §:n mukaan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan tulee kirjata tavoitteet lapsen varhaiskasvatuksen toteuttamiseksi niin, että lapsen kehitystä, oppimista ja

hyvinvointia tuetaan parhaalla mahdollisella tavalla. Suunnitelmaan kirjataan myös toimenpiteet tavoitteiden toteuttamiseksi. Jos on tarve, suunnitelmaan kirjataan myös lapsen tarvitseman tuen tarve, tukitoimenpiteet ja niiden toteutuminen.

Varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan aina yhteistyössä varhaiskasvatushenkilöstön sekä lapsen vanhempien tai muiden huoltajien kanssa. Lapsen mielipide on selvitettävä ja huomioitava suunnitelmaa laadittaessa. Suunnitelman laatimiseen voi tarvittaessa osallistua myös lapsen kehitystä ja oppimista tukevat muut viranomaiset, asiantuntijat ja muut tarvittavat tahot. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista arvioidaan ja suunnitelma tarkistetaan vähintään kerran vuodessa tai useammin, jos lapsen tarpeet sitä edellyttävät. (Varhaiskasvatuslaki 580/2015 1: 7a §.)

Varhaiskasvatussuunnitelmassa tulee ottaa huomioon lapsen tämän hetken tarpeet ja tulevaisuuden näkymät, mielenkiinnon kohteet ja vahvuudet sekä lapsen yksilölliset tuen ja ohjauksen tarpeet. Suunnitelmaa laadittaessa tulee kiinnittää erityistä huomiota lapsen kehitystä vahvistaviin ja edistäviin myönteisiin puoliin. Erilaiset huolenaiheet ja ongelmat liittyen lapsen hyvinvointiin on hyvä pyrkiä tuomaan esiin mahdollisimman konkreettisina. Ratkaisuja niihin pyritään löytämään yhteistyössä vanhempien kanssa. Vanhempien kanssa sovitaan myös yhteistyön toimintatavoista. Varhaiskasvattajien tehtävänä on huolehtia, että lapsen varhaiskasvatussuunnitelma muodostaa toimivan kokonaisuuden. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 34.)

Heinonen ja Kuikka (2013, 220) painottavat, että tavoitteena varhaiskasvatussuunnitelmassa on myös lapsen oman tahdon huomioiminen. Lapsen mielipiteen merkitys suunnitelmaa laatiessa on siinä, että lapsi saattaa tuoda esiin sellaisia asioita, joita aikuinen ei osaa ottaa huomioon. Lapsen kuulemisella pyritään selvittämään lapsen tahtoa. Lapsen kuulemisen ei myöskään pitäisi olla ikäsidonnaista, sillä lapsen kuulemisen tulisi olla lapsen sisäiseen maailmaan pääsemistä. Kuuleminen voi siis olla paljon muutakin kuin kysymysten esittämistä ja niihin vastausten saamista.

2.1 Kasvatuskumppanuus varhaiskasvatuksessa

Kasvatuskumppanuudella tarkoitetaan varhaiskasvattajien ja vanhempien tietoista sitoutumista toimimaan yhdessä lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen tukemisessa (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 31). Lain (580/215) 1.luvun 2a §:n mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteena on toimia yhdessä lapsen sekä vanhemman tai muun huoltajan kanssa lapsen tasapainoisen kehityksen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parhaaksi sekä tukea lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa kasvatustyössä.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaan (2005, 31) kasvatuskumppanuus edellyttää varhaiskasvattajilta ja vanhemmilta keskinäistä luottamusta, tasavertaisuutta ja toistensa kunnioittamista. Lapsen vanhemmilla on aina ensisijainen kasvatusoikeus ja -vastuu ja he ovat oman lapsensa parhaita asiantuntijoita. Vanhempien asiantuntijuutta ei pidä kuitenkaan korostaa niin, että heidät jätettäisiin yksin tekemään lasta koskevia

päätöksiä ja ratkaisuja. Varhaiskasvattajilla on koulutuksensa antama ammatillinen tieto ja osaaminen sekä vastuu kasvatuskumppanuuden ja yhteistyön edellytysten luomisesta.

Varhaiskasvattajien tulee käyttää ja arvostaa lapsen vanhempien asiantuntijuutta ja samalla varhaiskasvattajien asiantuntijuuden tulee olla vanhempien käytettävissä. Lapsen etu on oltava toiminnan lähtökohta myös kasvatuskumppanuudessa. Kasvatuskumppanuus lähtee lapsen tarpeista ja siinä yhdistyy kaksi lapselle tärkeää tahoja, vanhemmat ja varhaiskasvattajat, sekä heidän tiedot ja kokemukset. Parhaat edellytykset lapsen hyvinvoinnin turvaamiselle takaa vanhempien ja varhaiskasvattajien tiedot lapsesta. Sekä varhaiskasvattajayhteisön kesken että lapsen vanhempien kanssa tulee keskustella kasvatuskumppanuuteen liittyvistä arvoista, näkemyksistä ja vastuista. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 31.)

Päivähoidon henkilöstöllä on varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2005, 31–32) mukaan ensisijainen vastuu sisällyttää perhekohtaisesti kasvatuskumppanuus luontevasti osaksi lapsen varhaiskasvatusta. Kasvatuskumppanuutta tukee esimerkiksi vanhemmille järjestettävät kasvatuskeskustelut sekä oman lapsen osalta että myös yhdessä muiden vanhempien kanssa. Kasvatuskumppanuuden tavoitteena on myös edistää vanhempien keskinäistä yhteistyötä. Tavoitteena on lisäksi tunnistaa lapsen jollakin kasvun, kehityksen tai oppimisen alueella mahdollinen tuen tarve mahdollisimman varhain ja luoda yhteistyössä vanhempien kanssa toimintasuunnitelma lapsen tukemiseksi.

Toimiva kasvatuskumppanuus vaatii Kaskelan ja Kekkosen (2008, 20–21) mukaan varhaiskasvattajien ja vanhempien roolien ja suhteiden monipuolistamista ja syventämistä päivähoiton ja perheiden yhteistyössä. Työntekijä toimii lasten ja heidän perheidensä kanssa dialogisesti kuunnellen ja kunnioittaen. Varhaiskasvattaja jakaa lapseen liittyviä havaintoja, käsityksiä, tietoa ja kokemuksia lapsen vanhemman kanssa. Keskustelun on oltava kunnioittavaa ja asiallista. Vanhemman ajatukset ja tunteet ovat ainutkertaisia omaan lapseen kohdistuvia. Työntekijänä vanhemman näkemykset ja ajatukset on kuultava vanhempaa arvostavalla tavalla.

Kaskela ja Kekkonen (2008, 22–23) toteavat myös, että kasvatuskumppanuuden tavoitteena on vahvistaa lapsen ja vanhemman välistä vuorovaikutusta. Varhaiskasvattajan tehtävä on tämän suhteen edistäminen ja kannattelu. Keskeistä on vanhempien kokemusten kuuleminen ja niiden kautta lapsen ja vanhemman kanssa etsiä yhteistä ymmärrystä. Varhaiskasvattajalla on mahdollisuus havaita päivähoitossa lapsen mahdollinen tuen tarve. Tarpeen ja huolen ilmaiseminen vanhemman kanssa onnistuu, kun kumppanuussuhde on avoin ja luottavainen.

Kasvatuskumppanuuteen vaikuttavia tekijöitä ovat kulttuuriset arvot, perheen elämän todellisuus eli miten perhe kokee oman elämänsä ja millainen on heidän elämän tilanne, päiväkodin malli ja se millaisia arvoja päiväkodissa korostetaan sekä henkilökunnan ammatillinen pätevyys. Jokaisen lapsen perhe on yksilöllinen, joten tällöin työmuotojakin tulee olla erilaisia.

Varhaiskasvattajan tulee selvittää perheen toiveet yhteistyöstä. (Häkki, Kuokkanen & Virolainen 2014, 37–38.)

Kasvatuskumppanuutta koskettaa vaitiolovelvollisuus ja salassapitosopimus. Laki lasten päivähoidosta (36/1973) sanoo 4. luvussa 32 §:ssä, että lasten päivähoitoon osallistuva ei saa ilmaista sivulliselle, mitä hän on tehvässään saanut tietää päivähoitopalveluja käyttäneestä henkilöstä ja hänen perheestään, mikäli jonkin erityisen seikan ilmoittaminen ei ole tarpeen lapsen edun kannalta tai jollei se, jonka hyväksi vaitiolovelvollisuus on säädetty, suostu asian ilmaisemiseen.

Kasvatuskumppanuuden tärkeys on merkittävä. Varhaiskasvattajien ja vanhempien välinen yhteistyö tulisi olla toimivaa, luottamuksellista ja kunnioittavaa. Tavoitteena on, että yhdessä tehtävä työ lähtee lapsen tarpeista. Varhaiskasvattajalla on vastuu yhteistyön ylläpitämisestä, tiedon kulusta vanhemmille sekä vanhemman kuulemisesta. Vanhempien ja henkilökunnan kesken käytyjen kasvatuskeskusteluiden lisäksi päivittäiset keskustelut ja tiedon vaihdot tukevat toimintaa, joka tähtää lapsen etuun.

2.2 Lapsilähtöisyys varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatuksessa käytetään nykyään käsitettä lapsilähtöisyys, joka on osin korvannut aikaisemmin käytetyn lapsikeskeisyyden. Näitä kahta käsitettä kuitenkin yhdistää se, että molemmissa lapsen tarpeet ovat ensisijalla. Vuorovaikutukseen perustuva ja sitä edellyttävä lapsilähtöisyys on tullut vallitsevaksi varhaiskasvatuksessa aikaisemman aikuislähtöisyyden sijaan. Jokaista lasta on pidettävä ainutkertaisena, ajattelevana, erityisenä, tuntevana ja tahtovana yksilönä. (Kalliala 2012, 47; Opas 2013, 159.)

Lapsilähtöisyys perustuu Kallialan (2012, 50–51) mukaan lapsen yksilöllisyyden kunnioittamiseen ja tarpeiden tunnistamiseen. Kasvatuksellisen prosessin tavoitteiden, sisältöjen ja menetelmien on tarkoitus kummuta lapsesta itsestään. Tämän takia leikki on yksi varhaiskasvatuksen tärkeimmistä oppimismenetelmistä, sillä leikissä oppiminen tapahtuu aina omaehtoisesti.

Hermanson (2012) on puolestaan sitä mieltä, että lapsen olisi hyvä saada mahdollisimman paljon onnistumisen kokemuksia. Lapsilähtöinen kasvatus auttaa lasta sopeutumaan yhteiskuntaan, tukee lapsen itsetunnon kehitystä sekä edistää myöhemmin koulussa suoriutumista. Lapsilähtöisessä kasvatuksessa tärkeitä asioita ovat luottamus, rajojen asettaminen sekä kiinnostus lapsen toimintoihin.

Hermanson (2012) pitää lapsilähtöisen kasvatuksen vastakohtana sitä, että kasvatus lähtee aikuisen tarpeista ja mielialoista. Kalliala (2012, 47) puolestaan kutsuu tätä aikuiskeskeisyydeksi ja tarkoittaa sillä sitä, että lapsen tarpeet sivuutetaan ja aikuisen näkökulma sekä tarpeet ovat etusijalla.

Hermansonin (2012) mukaan on myös selvää, että nykypäivänä aikuiskeskeisyyttä kavahdetaan ja pidetään vahingollisena. Lapsilähtöisyys ei kuitenkaan tarkoita, ettei lasta kasvatettaisi. Jotta lapsi oppisi yhteisön jäseneksi,

hän tarvitsee esimerkiksi tapa-, normi- ja moraalikasvatusta. Lapselle täytyy opettaa, mitä hän ei vielä tiedä tai osaa. Vaikka lapsilähtöistä kasvatusta kannatetaan, koti tai päiväkotiki ei saa olla paikka, jossa lapsi määrää. Vanhempia ja varhaiskasvattajia tarvitaan yhä esimerkiksi kieltämään lasta, sillä kieltämiseen sisältyy rajojen osoittaminen. Lapsi tarvitsee rajoja kasvaakseen yhteisön jäseneksi.

Päiväkodissa pyritään järjestämään lasten mielenkiinnonkohteista kumpuaavaa toimintaa, niin että se palvelisi kaikkia ryhmän lapsia. Varhaiskasvattajien on kuitenkin tärkeä ottaa huomioon kaikkien lasten kehitysvaiheet, haasteet ja erityispiirteet. Ryhmän toiminnan suunnittelussa voidaan ottaa lasten mielipiteet huomioon. Toiminta on kuitenkin toteutettava niin, että jokaisella lapsella on mahdollisuus osallistua ja onnistua.

2.3 Vertaissuhteiden merkitys tukilapselle

Vertaissuhteet ja sosiaaliset taidot ovat Neitolan (2013, 101) mukaan kaksi keskeistä osa-aluetta sosiaalisessa kompetenssissa. Sosiaalisella kompetenssilla tarkoitetaan hyväksynnän saavuttamista esimerkiksi kaveripiirissä. Kun lapsi on sosiaalisesti taitava, hän pystyy hankkimaan ja ylläpitämään kaveri- ja ystävyys-suhteita. Sosiaalisilta valmiuksiltaan heikko lapsi ajautuu helposti epäsosiaaliseen toimintaan ja käyttäytymiseen.

Erilaisista tutkimuksista saatu tieto osoittaa, että lapsella on muita suurempi riski syrjäytyä myöhemmin elämässään, jos hänen sosiaalinen kompetenssinsa ei saavuta vaadittua tasoa 6–7 ikävuoteen mennessä. Varhaista syrjäytymisriskiä aiheuttavana tekijänä voi siten olla lasten sosiaaliseen kompetenssiin liittyvät ongelmat esimerkiksi vertaissuhteissa. Vertaiset ovatkin avainasemassa sellaisten lasten kehityksessä, joilla on ongelmia sosiaalisen kompetenssin alueella. (Neitola 2013, 101, 104.)

Neitola (2013, 104–105) painottaa myös vertaissuhteiden ainutlaatuisia roolia lapsen kehityksessä. Lapsen sosiaalisten kokemusten vaikutuspiiri koostuu lapsen vertaisryhmästä sekä kahdenkeskisistä ystävyys-suhteista. Vertaisilla ja vertaisryhmällä tarkoitetaan lapsen kanssa saman ikäisten tai kehitykseltään samalla tasolla olevien lasten ryhmää.

Ryhmää ajateltaessa lasten keskinäisille suhteille tunnusomaista on Neitolan (2013, 104) mukaan huomioiduksi ja hyväksytyksi tuleminen, suhteet toisiin ryhmän jäseniin, valta-asema ja maine. Hyvä vertaisryhmä ja myönteiset kokemukset kaverisuhteista tukevat lapsen kehitystä ja luovat mahdollisuuksia positiiviselle vuorovaikutukselle ja hyvälle itsearvostukselle.

Neitola (2013, 104) on myös sitä mieltä, että päiväkodissa vertaiset tukevat lapsen persoonallisuuden kehitystä ja tuottavat aineksia lapsen oman identiteetin, minäkuvan ja itsearvostuksen muodostamiseen. Vertaisryhmän ansiosta lapsella on saatavilla emotionaaliset ja kognitiiviset resurssit, joiden avulla hän pystyy sopeutumaan sosiaaliseen maailmaan.

Lapsen suhteet toisiin lapsiin eli vertaisiin alkavat kehittyä jo varhain lapsuudessa. Vertaisten ja vertaisryhmän ansiosta lapsella on mahdollisuus solmia sekä ystävyysuhteita että kuulua ryhmään. Kuitenkin ennen tätä lapsen täytyy löytää oma paikkansa ryhmässä. Vertailun, hyväksynnän ja torjunnan välityksellä jokaiselle lapselle muodostuu oma asema, maine sekä rooli ryhmän jäsenenä. (Neitola 2013, 106.)

Vertaissuhteilla on suuri merkitys lapsen kehityksessä. Vertaiset tukevat lapsen kehitystä monella eri osa-alueella, merkittävimpinä sosiaaliset suhteet ja taidot. Vertaissuhteilla on myös suuri vaikutus lapsen oman minäkuvan, identiteetin ja itsearvostuksen muodostumisessa.

2.4 Pienryhmätoiminta ja lapsen yksilöllisyyden huomioiminen

Perinteisesti päiväkodissa on ohjattu yhtä isoa lapsiryhmää, jossa kaikki lapset ovat tehneet samaa toimintoa yhtä aikaa. Toiminto on ollut aikuisten ideoimaa ja johtamaa, olipa lapsi siitä kiinnostunut tai ei. Jos lapsi ei ole sopeutunut toimintaan, hänet on poistettu siitä. Lapsi on tällöin joutunut kokemaan epäonnistumista ja hylkäämistä. Nykyään päiväkodeissa pyritään kuitenkin toteuttamaan lasta kunnioittavaa pienryhmätoimintaa. (Opas 2013, 158.)

Pienryhmätoiminnalla tarkoitetaan Karilan ja Lipposen (2013, 88–90) mukaan erityistä, suunnitelmallista tapaa järjestää lapsiryhmien toimintaa. Lapset toimivat pienryhmätoiminnan aikana pienemmissä ryhmissä, joissa aikuisilla on mahdollisuus ottaa paremmin huomioon jokaisen lapsen yksilöllisyys. Tällöin jokaisella lapsella on mahdollisuus tulla kuulluksi ja kohdatuksi. Pienryhmätoiminta helpottaa myös varhaiskasvattajien työtä. Lapsen kasvun ja kehityksen tukeminen on helpompaa pienemmässä ryhmässä.

Pienryhmätoiminnan avulla on Oppaan (2013, 158) mielestä mahdollista edistää varhaiskasvattajan ja lapsen välistä sekä lasten keskinäistä vuorovaikutusta ja näin edistää yhteisöllisten kasvutavoitteiden saavuttamista. Pienryhmässä varhaiskasvattajat pystyvät keskittymään enemmän yhteen lapseen, kuulemaan jokaisen tarpeita paremmin ja vastaamaan niiden toteuttamiseen.

Opas (2013, 158) korostaa myös, että pienryhmätoiminta on yhteisöllisyyteen pohjautuva pedagoginen valinta, joka perustuu pääasiassa vuorovaikutuksen merkitykseen lapsen kehityksessä. Hänen mukaansa pienryhmätoiminta palvelee myös varhaiskasvatussuunnitelman mukaisten tavoitteiden saavuttamista.

Pienryhmiä voidaan muodostaa joko pysyviksi tai erilaisten toiminnallisten tilanteiden mukaan vaihtuviksi. Jos pienryhmät muodostetaan pysyviksi, on pienryhmällä usein oma vastuukasvattaja. Vastuukasvattajalla pyritään tukemaan lapsen kehityksen kannalta tärkeää varhaiskasvattajan ja lapsen välistä kiintymyssuhdetta. Vastuukasvattajalla on iso vaikutus lapsen kasvuun ja kehitykseen. (Opas 2013, 160.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2005, 13) mainitaan lapsen yksilöllisyyden huomioiminen ja kunnioittaminen. Siihen tulisi pyrkiä kaikessa toiminnassa. Varhaiskasvatuksen yhtenä päämääränä on lapsen henkilökohtaisen hyvinvoinnin edistäminen. Siinä keskeisessä asemassa on lapsen yksilöllisyyden kunnioittaminen.

Päiväkodissa on tärkeää huolehtia, että lapsi saa riittävästi tukea ja aikaa sopeutua uusiin tilanteisiin. Tutut hoitajat ja tuttu, pysyvä ryhmä sekä ryhmästä löytyvät uudet ystävät ovat lapselle tärkeitä. Tämä luo lapselle turvallisuuden tunnetta. (Kalland 2012, 65.)

Päiväkodissa toteutettu suunnitelmallinen pienryhmätoiminta antaa jokaiselle lapselle mahdollisuuden vaikuttaa ryhmän toimintaan ja tulla kohdatuksi yksilönä. Varhaiskasvattajalla on mahdollisuus tukea jokaisen lapsen kehitystä yksilöllisesti ja ottaa lapsen mielenkiinnon kohteet huomioon.

3 PÄIVÄKODIN INTEGROITU ERITYISRYHMÄ

Mobergin ja Savolaisen (2015, 81–83) mukaan integraatio tarkoittaa kahden erillisen osan yhdistämistä niin, että uudessa kokonaisuudessa alkuperäiset osat eivät enää erotu toisistaan. Tarkoituksenmukaisen integroinnin muodostaman kokonaisuuden oletetaan olevan parempi kuin aiempien erillisten osien muodostaman kokonaisuuden.

Pelkkä fyysinen yhdessä olo ei ole Mobergin ja Savolaisen (2015, 81–83) mukaan todellista integraatiota. Fyysisen integraation lisäksi onnistunut eri kokonaisuuksien yhdistäminen vaatii toimivien järjestelyjen takaamista kaikille ryhmän jäsenille. Tällä tarkoitetaan toiminnallista integraatiota. Kaikkien ryhmän jäsenten kehittyminen, hyväksyminen ja myönteinen sosiaalisten suhteiden, osallisuuden ja yhteisöllisyyden syntyminen ryhmässä luo psykologisen ja sosiaalisen integraation. Myöhemmässä elämässä onnistunut integraatio luo pohjaa yhteiskunnalliselle integraatiolle, jossa koostuu tasa-arvo kaikille yhteisessä yhteisössä.

Lastentarhaopettajaliiton (n.d.) mukaan käsitettä integraatio käytetään yleisesti suomalaisessa käytännössä ja keskustelussa, kun tarkoitetaan sellaista ratkaisua, jossa erityistä tukea tarvitseva lapsi saa kasvatusta ja opetusta yhdessä muiden lasten kanssa. Se määritellään pyrkimykseksi toteuttaa erityiskasvatusta mahdollisimman paljon yleisten kasvatuspalvelujen yhteydessä ja niihin sulautettuna. Erityistä tukea tarvitsevalla lapsella tarkoitetaan lasta, jolla on jokin tarve saada erityistä tukea kasvuunsa ja kehitykseensä.

Lastentarhaopettajaliitto (n.d.) korostaa myös, että integraation toteutumisen kannalta ryhmässä on oltava riittävästi koulutettua ja ammattitaitoista henkilökuntaa. Toimintaan sitoutuminen on välttämätöntä ja myönteinen asenne integraatiota kohtaan, jotta toiminnalla on mahdollisuus tuottaa positiivisia tuloksia. Lisäksi onnistuneen toiminnan edellytyksenä on toimiva kasvatuskumppanuus ryhmän lasten vanhempien kanssa.

Päiväkodissa integroitujen ryhmien tavoitteena on vastata lapsen yksilöllisiin, kuntoutuksellisiin sekä kehityksellisiin tarpeisiin. Ryhmien toiminta rakentuu lasten vahvuuksien avulla ja toiminta perustuu tiiviiseen yhteistyöhön lasten vanhempien sekä lasta kuntouttavien tahojen kanssa. Jokaiselle erityistä tukea tarvitsevalle lapselle laaditaan aina erityisen tuen suunnitelma. Usein integroiduissa ryhmissä toteutetaan paljon pienryhmätyöskentelyä 1-6 lapsen ryhmissä. Lisäksi ryhmissä käytetään tukiviittomia sanallisen viestinnän tukena sekä päivää jäsenetään kuvien avulla. (Salon kaupunki 2009.)

Integroidut erityisryhmät eroavat tavallisista päiväkotiryhmistä. Pihlaja & Viitalan (2005, 235–236) mukaan erityisryhmien opettajilla on enemmän koulutusta verrattuna tavallisen ryhmän lastentarhanopettajaan. Ryhmissä tulee olla vähintään yksi erityislastentarhanopettaja, jolla on erityispedagogista osaamista. Joissakin erityisryhmissä saattaa olla jopa kaksi erityislastentarhanopettajan virkaa. Erityisryhmissä lapsiryhmän koko on pienempi kuin tavallisessa ryhmässä. Lisäksi erityisryhmissä on suunnitelmallisempaa ja tiiviimpää yhteistyötä lasten vanhempien kanssa.

Pihlaja & Viitala (2005, 235–236) painottavat, että ryhmiä rakentaessa tulisi miettiä lasten valintaa niin, että ryhmästä saadaan mahdollisimman hyvin toimiva. Henkilökunnan mukanaolo valintaprosessissa on oleellista. Erityisryhmien pedagogiikassa tulee ottaa huomioon etenkin erityisen tuen tarpeet. Tukemisen tulee olla suunnitelmallista ja tavoitteellista.

Päiväkodin ryhmäkokoja määrittelee varhaiskasvatuslaki. Lain mukaan kokopäivähoidossa olevien alle kolmevuotiaiden ryhmässä voi olla enintään 12 lasta. Kolme vuotta täyttäneiden ryhmässä määrä on enintään 21 lasta. Lapsia saa siis olla yhdessä ryhmässä yhtä aikaa läsnä enintään kolmea hoito- ja kasvatustehtävissä olevaa henkilöä vastaava määrä lapsia. (Opetusalan ammattijärjestö OAJ 2015.)

Jos lapsiryhmässä on erityistä hoitoa, kasvatusta tai opetusta tarvitseva lapsi täytyy arvioida erikseen tarve suuremmalle hoito- ja kasvatustehtävään osallistuvien henkilöiden lukumäärä, avustajan tai pienemmän ryhmän tarve sekä tilojen toimivuus. Nämä kaikki tulee arvioida aina lapsen ja ryhmän näkökulmasta. (Opetusalan ammattijärjestö OAJ 2015.)

Integroidussa erityisryhmässä pyritään tukemaan erityisen tuen tarpeessa olevia lapsia. Ryhmässä on lisäksi tukilapsia, jotka toimivat erityistä tukea tarvitseville lapsille niin sanottuna normaalina mallina. Ryhmän toiminta on suunnitelmallista ja tavoitteellista. Varhaiskasvattajat pyrkivät huomioidaan jokaisen lapsen tuen tarpeet ja suunnittelemaan toimintaa yhdessä jokaisen lapsen huomioiden. Tämän tehtävän onnistumiseksi tulee varhaiskasvattajilla olla riittävä koulutus sekä tiedot ja taidot integroidun ryhmän kanssa työskentelyyn.

3.1 Tukilapsi integroidussa erityisryhmässä

Integroidussa erityispäivähoidossa tavanomaisesti kehittyvistä lapsista käytetään nimitystä 'tukilapsi'. Nimitys viittaa siihen, että heidän roolinsa on tukea erityistä tukea tarvitsevia lapsia. Nimitystä voidaan pitää kyseenalaisena, sillä se voi johtaa liiallisen vastuun siirtämiseen tukilapselle sekä aiheuttaa lasten keskinäistä erottelua. (Tauriainen 2000, 187.)

Integroidussa erityisryhmässä tukilapsen tehtävänä on toimia mallina erityistä tukea tarvitsevalle lapselle. Heinämäen (2004, 48) mukaan esimerkiksi kielelliset puutteet saattavat aiheuttaa erityistä tukea tarvitsevalle lapselle sosiaalis-emotionaalisia ongelmia ja itsetunnon heikkenemistä. Hänen täytyy saada tukea vuorovaikutukseensa muilla keinoin. Tukilapsi on yksi tukemisen keino. Vaikka lapsi voisi omaksua kielen myös myöhemmällä iällä, sosiaaliseen kehitykseen aiheutunut haitta voi jäädä pysyväksi tuen puutteessa.

Tukilapsi antaa siis mallia erilaisissa arkisissa tilanteissa, kuten ruokailutilanteissa, pukeutumisessa, leikeissä ja siirtymätilanteissa. Tämän vuoksi tukilapsen oma kehitys tulisi olla melko normaalia ja hänen tulisi hallita ikänsilleen kuuluvat taidot. (Jaakola, Kemppainen & Pitkänen 2010, 17.)

Jaakola ym. (2010, 19) toteavat tutkimuksessaan myös, että integraation onnistumiseen vaikuttaa se, millaisia tukilapsia ryhmään valitaan. Heidän tutkimuksensa perusteella on hyvä huomioda, että tukilapsiksi valittavat lapset ovat tasapainoisia, rauhallisia ja sopeutuvaisia. Tukilapselle tärkeä ominaisuus on, että hän kykenee vuorovaikutukseen toisten lasten kanssa. Jos erityisryhmässä on aggressiivisesti käyttäytyviä lapsia, tukilasten tukee olla psyykkisesti vahvoja.

Tukilapsia valittaessa tulee myös ottaa huomioon ryhmän ikä- ja sukupuolijakauma sekä erityistä tukea tarvitsevien lasten kehitystaso. Yleensä tukilapset ovat 5–6-vuotiaita, mutta myös nuorempia lapsia voidaan valita tukilapsiksi. Ryhmässä tulisi olla samaa sukupuolta olevia tukilapsia sekä erityistä tukea tarvitsevia lapsia, sillä lapsen sukupuolirooli vahvistuu, kun hän leikkii samaa sukupuolta olevien lasten kanssa. Lisäksi noin joka kolmannella erityistä tukea tarvitsevistä lapsista on ongelmia kielen kehityksessä, joten tukilapsiksi valittavilla tulisi olla normaali kielenkehitys. (Jaakola ym. 2010, 17.)

Tukilapsi on integroidussa erityisryhmässä esimerkkinä ja mallina erityistä tukea tarvitseville lapsille. Ei saa kuitenkaan unohtaa, että tukilapsena toimiva lapsi on myös lapsi ja vaatii myös huomiota ja tukea omaan kasvuun ja kehitykseen.

Tukilapsen roolissa toimivan lapsen valinta tulee tehdä huolella. Huolella tehtyjen valintojen avulla on tukilapsella mahdollisuus antaa ryhmälle häneltä odotettua esimerkkiä ja mallia sekä saada itse tärkeitä taitoja tulevaisuutta ajatellen. Tällaisina taitoina voidaan mainita sosiaaliset taidot sekä suvaitsevaisuus erilaisuutta kohtaan.

3.2 Erityinen tuki varhaiskasvatuksessa

Heinämäen (2004, 49) mukaan yhä useammin päivähoidon erityiskasvatus liittyy tavallisen lapsiryhmän toimintaan. On tavallista, että päiväkotiryhmässä on erityistä tukea tarvitseva lapsi. Erityisyyttä ei pidetä arkitoinnassa esillä, sillä erityistä tukea tarvitsevan lapsen tuki on usein hyvin lähellä yleisiä varhaiskasvatuksen menetelmiä ja tavoitteita.

Tavallinen varhaiskasvatus on usein tukea tarvitsevan lapsen keskeinen tukimuoto. Lapsen hoito pyritään järjestämään niin, että se vastaisi tavallista päivähoitoa. Varhaiskasvatusta yksilöllistetään niin, että tukea tarvitsevan lapsen tavoitteet ja menetelmät tukevat juuri hänen kehitystään, mutta toiminta ei läheskään aina eroa muun ryhmän toiminnasta millään lailla. Niin sanottua tavallista päivähoitoa voidaan pitää yhtenä kuntoutusmuotona tukea tarvitsevalle lapselle osana kokonaiskuntoutusta. Esimerkiksi lapselle, jolla on ongelmia kielen kehityksen kanssa, voidaan järjestää yksilöllistä puheterapiaa ja sen lisäksi ryhmätoimintaa päivähoitossa. (Heinämäki 2004, 49.)

Lapsi voi tarvita tukea fyysisen, tiedollisen, taidollisen, tunne-elämän tai sosiaalisen kehityksen osa-alueilla. Vanhempien ja kasvatushenkilöstön havainnot ja niiden yhteinen tarkastelu ovat lähtökohtana tuen tarpeen arvioinnissa. Tuen tarvetta määriteltäessä on tärkeää huomioida yksilölliset toimintamahdollisuudet sekä niihin liittyvät tuen ja ohjauksen tarpeet. Varhaiskasvatuksessa käytettävät tukitoimet aloitetaan heti, kun tuen tarve on havaittu. Tavoitteena on ennaltaehkäistä lapsen tuen tarpeen kasautumista ja pitkittymistä. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 35.)

Kuntien tehtävänä on huolehtia, että tukea kasvuunsa, kehitykseensä ja oppimiseensa tarvitsevat lapset saavat riittävät varhaiskasvatuspalvelut päivähoiton tarpeestaan riippumatta. Tukea tarvitsevan lapsen palvelujen järjestäminen vaatii monien tahojen yhteistyötä ja lapsen vanhempien on voitava osallistua palveluiden suunnitteluun. Vanhempien osallisuus on myös varmistettava kunnassa toimintatapoja kehitettäessä. (Heinämäki 2004, 9–10.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2005, 36) mukaan arjen tuki tulisi pyrkiä järjestämään siten, että lapsi voi toimia ryhmässä muiden kanssa niin pitkälle kuin mahdollista. Tämän tarkoituksena on tukea lapsen sosiaalisen kasvun kehitystä. Ympäristöä pyritään muokkaamaan lapsen tarpeille sopivaksi. Arjen päivittäistä toimintaa mukautetaan eriyttämällä, perustaitojen harjaannuttamisella sekä lapsen itsetunnon vahvistamisella.

Jokaisen tukea tarvitsevan lapsen yksilökohtaisia tarpeita vahvistetaan varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2005, 36) mukaan suunnitelmallisesti niin, että arjen kuntouttavia elementtejä ovat esimerkiksi struktuuri, hyvä vuorovaikutus, lapsen toiminnanohjaus ja pienryhmä- sekä ryhmätoiminta. Varhaiskasvatukseen voi liittyä myös muita tukipalveluita kuten puheterapia, toimintaterapia tai kuntoutusohjaus. Lapsen siirtyessä esimerkiksi päivähoitosta esiopetukseen on tuen jatkuvuudesta huolehdittava.

Heinämäen (2004, 11–12) mukaan laki ja asetus lasten päivähoidosta määrittelevät erityistä hoitoa ja kasvatusta tarvitsevan lapsen hoitoa varsin vähän. Säännökset liittyvät lähinnä lausunnon hankkimiseen, suunnitelmien laatimiseen ja henkilökunnan määrän tai ryhmän koon arviointiin.

Varhaiskasvatussuunnitelman laatimisesta ja toteuttamisesta on kerrottu aikaisemmin tässä luvussa ja samat säädökset koskevat myös erityistä tukea tarvitsevia lapsia. Varhaiskasvatussuunnitelman lisäksi asetus lasten päivähoidosta mainitsee henkilöstön määrän ja lapsiryhmän koon. Asetuksen (1973/239, 6 §) mukaan on huomioitava lapsien lukumäärä tai hoito- ja kasvatustehtävään osallistuvien henkilöiden lukumäärä, mikäli ryhmässä on yksi tai useampi erityisen hoidon ja kasvatuksen tarpeessa olevia lapsia, eikä heillä ole tätä varten erityistä avustajaa.

Nykyään on normaalia, että tavallisissakin päiväkotiryhmissä on erityisyyttä. Tavallinen päivähoito on usein keskeisin tukimuoto erityistä tukea tarvitsevalle lapselle. Vanhempien ja varhaiskasvattajien havainnointi on tärkeää, kun pohditaan lapselle sopivimpia tukimuotoja. On jo tavallista, että ympäristöä muokataan erityistä tukea tarvitsevalle lapselle sopivaksi. Pyrkimyksenä on, että lapsi voisi toimia tavallisessa ryhmässä mahdollisimman pitkään.

3.3 Erilaisuuden kohtaaminen

Erilaisuuteen tai vammaisuuteen on Pihlajan ja Viitalan (2005, 123) mukaan suhtauduttu aiemmin epäilevästi, jopa pelokkaasti. Heidän mukaansa siihen on liitetty yliluonnollisia asioita ja sitä on pidetty uhkaavana. Vammaisen lapsen syntymää pidettiin häpeänä. Tieto on lisääntynyt vähittäin, ja tänä päivänä vammaisuuden syyt tiedetään. Tämä on auttanut ymmärtämään ja hyväksymään vammaisuutta.

Ikosen (2009, 12) mukaan oleellista on kuinka me ihmiset ymmärrämme erilaisuutta ja miten osaamme kohdata sitä. Jotta voimme toimia yhdessä, on jokaisen ihmiskäsityksen oltava arvostava ja kaikilla yhtäläiset elämän-oikeudet.

Mäkelä (2009, 8) muistuttaa, että lapsi kehittyy omanlaisekseen kokemuksissa ja toiminnassa. Se, mikä tapahtuu aikuisen tukemana muotoutuu lapsen omaksi mahdollisuudeksi. Se, mitä tapahtuu ja se, mikä onnistuu, muotoutuu lapsen käsitykseksi omasta itsestään.

Kun lasta autetaan elämään omassa ryhmässään, esimerkiksi perheensä tai päiväkotiryhmänsä osana, vahvistetaan sitä mielenterveyden perustaa, joka tulee lapselle oman itsensä hyväksymisestä. Kun lapsi tuntee itsensä hyväksytyksi, hän saa uskoa yrittää ja voimia jaksaa ponnistella. Tällainen pohja on tärkeä esimerkiksi oppimisen kannalta. Jos lapsi tuntee itsensä vääränlaiseksi, sillä saattaa olla lamaava vaikutus. (Mäkelä 2009, 9.)

Jos niin henkiset kuin fyysisetkin olosuhteet erilaisuuden kohtaamiseen ovat heikot, saattaa erilaisuudesta muotoutua ongelma. Erilaisuuden kohtaaminen ei vaadi suurta osaamista, vaan ennen kaikkea suvaitsevaisuutta ja oikeaa asennetta. (Tiensuu, n.d.)

Erilaisuudessa keskeistä on, kuinka me ymmärrämme ja kohtaamme sitä. Lisäksi on tärkeää muistaa, että mallioppiminen on lapselle luontainen tapa oppia. Lapsi oppii suhtautumaan erilaisuuteen ja kohtaamaan sitä arvostavasti, kun aikuinenkin käyttäytyy niin.

4 SOSIAALIPEDAGOGIIKKA VARHAISKASVATUKSESSA

Sosiaalipedagogiikka yhdistää käsitteet ”sosiaalinen” ja ”pedagoginen”. Pedagogisella tarkoitetaan oppia kasvatuksesta. Sosiaalisen yksi merkityksistä on viittaus yhteisöllisyyteen ja ihmisten väliseen vuorovaikutukseen, esimerkiksi vuorovaikutus- ja yhteistyötaidot. Sosiaalipedagogiikasta voidaan puhua kasvatusoppina ja -teorianä. Siinä keskeistä on yhteisöllisyys ja ihmisten keskinäistä vuorovaikutusta koskevat kysymykset. (Hämäläinen & Kurki 1997, 15–16.)

Kurjen (2001, 127–128, 132–133) mukaan lähtökohtana sosiaalipedagogiselle kasvatustyölle on sen ymmärtäminen, että persoona on toimija. Toiminta tapahtuu yhdessä toisten ihmisten kanssa, jolloin rakentuu vuorovaikutussuhteita. Tämä on sosiaalipedagogisen toiminnan pohja. Kurki tuo myös esille, että yksilön ja yhteisön suhde on sosiaalipedagogiikassa keskeistä, koska ihminen kasvaa aidoksi persoonaksi yhdessä toisten kanssa. Kaikki menetelmät jotka tukevat lasten osallistumista, omia valintoja, arvokkuutta ja sosiaalisuutta ovat sosiaalipedagogiikkaa.

Sosiaalipedagoginen orientaatio näkyy päivähoidossa järjestetyssä toiminnassa. Integroitu erityisryhmä on pienempi kuin tavallinen päiväkotiryhmä. Tämä antaa jokaiselle lapselle paremmat mahdollisuudet vaikuttaa toimintaan ja saada äänensä kuuluviin. Lisäksi jo valmiiksi pienemmässä ryhmässä toteutettu pienryhmätoiminta lisää lapsen omien valintojen korostumista ja jokaisen lapsen yksilöllistä huomioimista.

4.1 Osallisuus varhaiskasvatuksessa

Englantilainen lapsen osallisuuden asiantuntija Carolyne Willow on määrittellyt lapsen osallisuuden koostuvan kunnioittamisesta, rutiinista ja raportoinnista. Hänen mukaansa lasta tulee kunnioittaa iästä riippumatta. Etenkin lapsen ääni on tärkeä, sillä äänellään lapsi ilmaisee mielipiteensä häntä koskevista asioista. Ääni voi olla itkua, huutoa, puhetta tai vaikkapa naurua. Rutiinilla Willow tarkoittaa sitä, että lapsen osallisuuden tulisi olla osa jokapäiväistä arkea eikä vain kertatapahtuma. Raportoinnilla puolestaan tarkoitetaan sitä, että lapselle tulisi jälkikäteen tehdä selväksi, että häntä on kuultu ja hänen mielipiteensä on otettu huomioon. (Heinonen & Kuikka 2013, 219.)

Eskel ja Marttila (2013, 76–79) ovat sitä mieltä, että varhaiskasvatuksessa kasvattajien tulisi toteuttaa ryhmässään sellaisia pedagogisia käytäntöjä, jotka tukevat lasten osallisuutta. Lapsen osallisuudella tarkoitetaan sitä, että lapsella on mahdollisuus tulla kuulluksi päivittäin kaikessa toiminnassa. Lapsen tulee kokea olevansa arvostettu, hyväksytty ja tärkeä jäsen esimerkiksi omassa päiväkotiryhmässään. Osallisuuden perustana on, että lapsi tulee kohdatuksi ja kokee ympäristönsä turvalliseksi. Lapsen osallisuuteen liittyy myös lapsen mahdollisuus vaikuttaa ryhmänsä toimintaan. Päiväkodin arjessa lasten osallisuus voi ilmetä esimerkiksi lasten viikkopalaverina.

Osallisuus ja osallistuminen ovat käsitteinä hyvin samanlaisia. Eskel ja Marttila (2013) tarkoittavat osallistumisella mukanaoloa ja heidän mielestään osallisuus puolestaan ilmenee kokemuksena. Se on myös omakohtaista vaikuttamista ja sitoutumista vastavuoroisesti. Osallisuus on lapsen oikeus, joka vaikuttaa myös hänen hyvinvointiinsa.

Integroitu erityisryhmä mahdollistaa ryhmäkokonsa vuoksi lapsen osallistumisen ja osallisuuden. Lapsen ajatukset ja mielipiteet tulee kuulluksi paremmin, kun lapsia on vähemmän. Integroidussa erityisryhmässä toteutettu pienryhmätoiminta tukee erityisen hyvin lapsen osallisuutta. Varhaiskasvattajat pystyvät pienryhmätoiminnassa kohtaamaan lapsen yksilönä ja antamaan yksilöllistä huomiota. Tällöin lapsen mielipiteet, ajatukset ja tuentarpeet ovat helpommin huomattavissa ja huomioitavissa.

4.2 Lapsi osana yhteisöä

Osallisuus voidaan linkittää yhteisöllisyyteen. Eskel ja Marttila (2013, 77–78) sanovat, että yhteisöllisyyden pohjana on osallisuus. Toimivan yhteisöllisyyden lähtökohtia ovat toisten kunnioittaminen, keskustelevuus, avoimuus ja sopiminen. Varhaiskasvatuksessa yhteisöllisen toiminnan lähtökohtana on lapsi sekä yksilönä että subjektina. Päiväkodissa lapsi on yksi ryhmän jäsenistä ja näin ollen toimii vuorovaikutuksessa päiväkodin muiden lasten ja aikuisten kanssa.

Vuorovaikutus toisten ihmisten kanssa vaatii lapselta erilaisia sosiaalisia taitoja. Jotta nämä taidot kehittyisivät, lapsen täytyy tulla kuulluksi ja olla osallisena yhteisössään. Yhteisössä osallisuus näkyy tekoina ja tapoina toimia toisten kanssa. Se voi olla yhteistä suunnittelua, keskustelua, tekemistä, toimintaa ja yhdessäoloa. (Eskel & Marttila 2013, 76–77.)

Päiväkodin vertaisyhteisöissä lapset saavat ensikosketuksen siihen, millaista on olla yhteisön jäsen ja miltä yhteisöön kuulumisen tuntuu. Lapsi saa myös kokemuksen siitä, miten yhteisön jäsenyys saavutetaan ja millaisia haasteita yhteisöön kuulumiseen liittyy. (Koivula 2013, 22.)

Marjanen, Ahonen ja Majoinen (2013, 47) ovat sitä mieltä, että jo varhaisessa vaiheessa yhteisöön kuulumisen antaa lapselle henkilökohtaisen hyödyn lisäksi mahdollisuuden harjoitella sellaisia välttämättömiä taitoja, joita lapsi tarvitsee myöhemmin elämässään yhteiskunnan jäsenenä toimimiseen. Heidän mielestään yhteisöllisin keinoin varhaiskasvattajat voivat muokata

toimintaansa enemmän lapsilähtöiseksi ja osallistaa lapsia toiminnan suunnitteluun ja toteutukseen. Näiden keinojen avulla turvataan lapsille kuuluva oikeus yhteisöön ja siihen vaikuttamiseen.

Sosiaalipedagogiikka toteutuu integroidussa erityisryhmässä myös lasten keskinäisten ja yhteisön välisinä suhteina. Pieni ryhmä lisää ryhmän yhtenäisyyttä ja yhteenkuuluvuuden tunnetta. Päiväkoti yhteisössä lapsella on mahdollisuus oppia sosiaalisia taitoja ja ryhmässä toimimista.

5 AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET

Laura Naukkarisen opinnäytetyö (2013) selvittää tukilasten vanhempien käsityksiä päiväkodin integroidusta erityisryhmästä, kun taas Hanna Koivunen selvittää opinnäytetyössään (2006) lastentarhaopettajien käsityksiä integraatiosta päivähoidossa.

Milla Jaakola, Pauliina Kemppainen ja Mira Pitkänen taas ovat opinnäytetyössään (2010) tuottaneet tietoa integroidun erityisryhmän mahdollisuuksista tukea tukilapsen psykososiaalista kehitystä Työssä on kuvattu myös lastentarhaopettajien käsityksiä tukilapsen psykososiaalisesta kehityksestä päiväkodin integroidussa erityisryhmässä.

5.1 Tukilasten vanhempien näkemyksiä päiväkodin integroidusta erityisryhmästä

Laura Naukkarisen opinnäytetyön (2013) tarkoituksena oli tuoda esille tukilasten vanhempien käsityksiä integroidusta erityisryhmästä. Naukkarisen haastatteleminen neljän vanhemman lapset olivat päätyneet integroituun erityisryhmään vanhan päiväkotiryhmän lopettaessa. Heille oli tarjottu kahta vaihtoehtoa, josta valita: pienten ryhmä tai integroitu erityisryhmä.

Naukkarisen tekemän tutkimuksen (2013) mukaan suurin osa haastatelluista olivat tyytyväisiä siirtymisestä integroituun erityisryhmään. Osa koki molemmat annetuista vaihtoehdoista huonoiksi, ja heidän oli pitänyt valita kahdesta pahasta pienempi paha. Kuitenkin, jos nyt pitäisi valita uudelleen, tutkimukseen osallistuneet olisivat valinneet integroidun erityisryhmän.

Tutkimuksen (2013) mukaan vanhemmat kokivat integroidusta erityisryhmästä saadun ensitiedon pääosin riittäväksi. Ryhmän erityislapsista ja henkilökunnasta kerrottiin ja noin kuukausi ryhmän alkamisen jälkeen järjestettiin vanhempainilta, jota pidettiin hyvänä. Hankalaksi koettiin kuitenkin se, etteivät vanhemmat tienneet kuinka paljon ja mitä erityistä tukea tarvitsivista lapsista puhuttiin tukilapsille. Vanhemmat olisivat kaivanneet enemmän tietoa siitä, mistä päiväkodin arki muodostuu ja siitä miten ottaa erityislapsen puheeksi kotona.

Tutkimustulosten mukaan suurin osa Naukkarisen (2013) haastatelluista kertoo, ettei heillä ollut erityisempiä ennakko-odotuksia ryhmästä. Suurin osa oli tyytyväisiä siihen, että ryhmäkoko on integroidussa erityisryhmässä pienempi kuin tavallisessa ryhmässä. Tutkimukseen osallistuneet vanhemmat odottivat integroidulta ryhmältä samanlaisia asioita kuin he olisivat odottaneet tavalliseltakin ryhmältä; miten oma lapsi sopeutuu ryhmään,

saako hän kavereita ja miten lapsi tulee hoitajien kanssa toimeen. Tutkimukseen osallistuneet luulivat, että erilaisuudesta ja erilaisista ihmisistä puhuttaisiin integroidussa ryhmässä tavallista ryhmää enemmän. Heidän mukaansa integroitu ryhmä ei kuitenkaan eronnut tässä asiassa mitenkään tavallisesta ryhmästä.

Naukkarisen tutkimukseen (2013) osallistuneet vanhemmat pitivät integroidun erityisryhmän hyvinä puolina pienempää ryhmäkokoja ja sitä, että integroitu ryhmä opettaa lapselle suvaitsevaisuutta, toisten huomioimista ja toisista huolehtimista. Hyväksi koettiin se, ettei ketään eroteta ryhmästä fyysisen tai psyykkisen vamman takia. Ammattitaitoista henkilökuntaa pidettiin hyvänä ja erityisesti erityislastentarhaopettajan työtä arvostettiin. Tutkimustulosten mukaan integroidun erityisryhmän monipuolinen toiminta tukee tukilapsen kehitystä. Esimerkiksi erään lapsen kielenkehitys oli huomattavaa, kun lapsi siirtyi integroituun ryhmään. Tämän uskottiin johtuvan integroidussa ryhmässä käytetyistä kommunikoinnin tukimenetelmistä, kuten kuvista ja tukiviittomista.

Integroidun ryhmän haasteiksi Naukkarisen tutkimuksessa (2013) nousi muun muassa se, että vanhemmat pelkäsivät tukilasten jäävän vähemmälle huomiolle erityistä tukea tarvitsevien lasten vuoksi. Vanhemmat pohtivat myös ottavatko tukilapset liikaa hoivaajan roolia ryhmässä. Koska integroidussa ryhmässä ryhmäkoko on pienempi, on lapsilla vähemmän mahdollisuuksia löytää oman kehitystason kaveri. Tukilapsen ja erityistä tukea tarvitsevan lapsen välistä ystävyyttä pidettiin hyvänä asiana, mutta onko se aitoa ystävyyttä.

Kehitysideoina Naukkarisen tutkimuksessa (2013) mainitaan yhteistyö lähialueen päiväkotien kanssa ryhmiä muodostaessa. Lisäksi tutkimukseen osallistuneiden mielestä integroitua ryhmää perustaessa tulee huomioida tarkkaan kaikkien lasten näkökulma.

5.2 Tukilapsien psykososiaalinen kehitys integroidussa erityisryhmässä

Jaakola, Kempainen ja Pitkänen pyrkivät opinnäytetyössään (2010) tuottamaan tietoa integroidun erityisryhmän mahdollisuuksista tukea tukilapsen psykososiaalista kehitystä. Tarkoituksena oli kuvata lastentarhanopettajien käsityksiä tukilapsen psykososiaalisesta kehityksestä integroidussa erityisryhmässä. Tutkimuksen aineisto on kerätty kolmen eri kunnan integroidun erityisryhmän lastentarhan- ja erityislastentarhanopettajilta. Kahdessa ryhmistä erityistä tukea tarvitsevilla oli puhe- ja kielihäiriöitä. Yhdessä ryhmistä erityistä tukea tarvitsevat olivat eri syistä.

Tukilapsen psykososiaalista kehitystä tukeviksi asioiksi Jaakolan ym. tutkimuksessa (2010) osoittautuivat ryhmän rakenne ja työntekijät. Ryhmän rakenteen kannalta tukeviksi asioiksi koettiin pieni ryhmäkoko ja ryhmän kokoonpanon suunnittelu. Työntekijöiden osaamisen ja toiminnan monipuolisuuden koettiin tukevan tukilapsen kehitystä. Toimintaa ohjaavat periaatteet, kuten lapsen yksilöllisyyden huomioiminen, ryhmässä erilaisuuden

kohtaaminen ja tasapuolisuus tutkimuksen mukaan tukevat lapsen psykososiaalista kehitystä. Lisäksi vuorovaikutuksellisuus ja itseilmaisuus koettiin ryhmässä tukilapsen kehitystä tukevana.

Työntekijät korostivat Jaakolan ym. Tutkimuksessa (2010) leikin merkitystä, jossa lapset oppivat sosiaalisia taitoja ja toisten lasten kanssa olemista. Keskustelua pidettiin myös tärkeän. Vuorovaikutuksen oppimisen korostaminen, tunteiden ilmaisun vapaus ja onnistumisen elämysten saaminen nousi esille tutkimuksessa. Haasteita oli kavereiden puute, ajan puute, työntekijöiden liian suuret odotukset, ryhmän jäsenten eritasoiset taidot sekä toisten lasten käytös.

Tutkimustulosten perusteella integroitujen erityisryhmien rakenne tukee tukilapsen psykososiaalista kehitystä silloin kuin ryhmät ovat pieniä ja ryhmän kokoonpano on suunniteltu huolellisesti. Työntekijät pyrkivät lapsen tukemiseen noudattamalla arvoja, kuten yksilöllisyyden huomioinen ja tasapuolinen kohtelemine. Tasa-arvoinen kasvuympäristö tukee tukilapsen kehitystä. (Jaakola ym. 2010.)

Jaakolan ym. tutkimuksen (2010) tuloksissa työntekijöiden menetelmällinen osaaminen koettiin tukilapsen psykososiaalista kehitystä tukevaasi asiaksi. Keskeiselle sijalle tutkimuksessa nousi keskusteleminen. Leikin kautta vuorovaikutustaitojen oppimista pidettiin merkittävänä integroidun ryhmän päivittäisessä toiminnassa. Tutkimustulosten perusteella pidetään tärkeänä henkilökunnan ammattitaitoa ja työntekijöiden säännöllistä koulutusta.

Tuloksissa kehityksen haasteita olivat Jaakolan ym. (2010) mukaan ryhmän rakenteen heikko suunnittelu, kavereiden puuttuminen ja liian vähäinen huomion saanti. Lasten eritasoiset taidot saattoivat vaikuttaa lasten keskinäiseen vuorovaikutukseen. Haasteena pidettiin myös, ettei tukilapsesta tule yliempaattinen tai ettei hän ota mallia erityisen tuen tarpeesta. Työntekijöiden liian suuret odotukset saattoivat tuoda suorituspainetta tukilapsille. Haasteiden minimointiin ajateltiin voitavan vaikuttaa huolellisella suunnittelulla ja ammattitaitoisella henkilökunnalla.

5.3 Käsitteitä integraatiosta päivähoidossa

Vuonna 2006 tehdyssä opinnäytetyössä Hanna Koivunen halusi selvittää integraatiota päivähoidossa. Hän pohti, mitä varhaiskasvattajille tuli mieleen sanasta integraatio ja mitä se heille tarkoittaa päivähoidossa. Tarkoituksena oli myös selvittää integraation hyötyjä sekä haittoja päivähoitoa ajatellen.

Tutkimus toteutettiin Espoolaisessa päiväkodissa ja Koivunen haastatteli kolmea varhaiskasvattajaa, yhtä lastentarhaopettajaa sekä kahta erityislastentarhaopettajaa. Tutkimustulosten perusteella kaikki Koivusen haastateltavat olivat sitä mieltä, että integraatiolla tarkoitetaan kaikkien lasten tasa-vertaisuutta ryhmässä. Tämän lisäksi kaikki pitivät tärkeänä sitä, että integroidussa ryhmässä toiminta suunnitellaan niin, että kaikki voivat osallistua

siihen. Haastateltavat olivat sitä mieltä, että integraatio saattaa näyttää paperilla hyvältä suunnitelmalta, mutta käytännössä se ei aina toteudu niin. He kuitenkin kokivat, että integraatio toimii heidän päiväkodissaan. Heidän mielestään integraatio toimii, jos resurssit ovat kunnossa. (Koivunen 2006.) Integraation hyödyistä Koivusen (2006) haastateltavat nostivat ensimmäisenä asiana mallioppimisen, josta erityisesti erityislapset hyötyvät kasvaessaan ja kehittyessään. Toisena hyötynä tutkimuksessa nostettiin esiin vanhempien suvaitsevaisuus ja heille tarjoutuva kasvatuksellinen tuki. Kolmantena hyötynä tutkimuksessa mainittiin erilaisuuden hyväksyminen. Tutkimuksen mukaan usein integroiduissa ryhmissä on tavoitteena se, miten tukilapset oppivat hyväksymään erityislapsen erilaisuuden ja kuinka opitaan näkemään kaikki samanvertaisina.

Integraation haittapuoliksi Koivusen tutkimuksessa (2006) mainittiin erilaisuuden hyväksyminen perheessä, joka saattaa olla perheelle monen vuoden prosessi. Haittapuoleksi tutkimuksessa mainittiin myös integraation toteutumattomuus päivähoitossa. Jos integraatio ei toteudu päivähoitossa, saattaa lapsen ystävyysuhteet kärsiä kouluun siirryttäessä. Usein integroidun erityisryhmän erityislapset siirtyvät eri kouluun kuin ryhmässä olleet tukilapset. Tämä koettiin tutkimuksessa haittapuoleksi.

Koivunen pohti tutkimuksessaan (2006) myös integraation tulevaisuuden näkymiä. Tutkimuksen mukaan integraation tulevaisuudessa ihanteena olisi täydellinen inkluusio, eli erityislapset pääsisivät oman kotinsa lähipäiväkoitiin tavalliseen ryhmään. Lisäksi haastateltavat toivoivat enemmän moniammatillista yhteistyötä myös muiden kuin sairaalatahon kanssa. Haastateltavat kokivat moniammatillisuuden tärkeäksi osaksi integraatiota, ja erityisesti vammaishuolto sekä lastensuojelu mainitaan tärkeinä yhteistyötöinä.

6 TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Tutkimuksemme tehtävänä on ollut selvittää varhaiskasvattajien näkemyksiä tukilapsitoiminnasta päiväkodin integroidussa erityisryhmässä. Tutkimuksen tarkoituksena on ollut tuottaa tietoa tukilapsitoiminnasta varhaiskasvattajien näkemysten pohjalta. Tutkimuskysymyksiä oli aluksi kaksi. Toteuttamiemme haastattelujen pohjalta nousi kuitenkin myös kolmas tutkimuskysymys.

Tutkimuskysymyksemme ovat:

- Miten tukilapsitoiminta tällä hetkellä toteutuu?
- Millainen on hyvä tukilapsi?
- Miten varhaiskasvattajina haluaisitte kehittää tukilapsitoimintaa?

7 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Tässä luvussa kerromme tutkimuksen toteuttamisesta, aineiston hankinnasta ja sen analyysistä sekä tutkimuksen eettisyydestä ja luotettavuudesta.

Teorian lisäksi alaluvuissa kerromme, kuinka me toimimme toteuttaessamme tutkimusta.

Toteutimme tutkimuksen yhteistyössä erään päiväkodin integroidun erityisryhmän varhaiskasvattajien kanssa syksyllä 2015. Olimme ensi kertaa yhteydessä yhteistyöpäiväkotiin lokakuussa 2015 ja jätimme silloin myös tutkimuslupahakemuksen. Haastattelimme neljää varhaiskasvattajaa marraskuussa 2015. Marras-joulukuun aikana analysoimme aineiston ja kirjoitimme tulokset.

7.1 Kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus

Tutkimus on kvalitatiivinen eli laadullinen. Tällaista tutkimusotetta hyödynnetään usein tutkimuksissa, jotka keskittyvät henkilön kokemuksen tai käyttäytymisen selvittämiseen. Myös silloin, kun halutaan selvittää ja ymmärtää ilmiötä, mistä ei tiedetä paljon, käytetään laadullista tutkimusotetta. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2013, 14.)

Laadullista tutkimusta voidaan pitää prosessina, sillä tutkimuksen eri vaiheet eivät välttämättä ole etukäteen päätettynä selkeästi. Esimerkiksi tutkimustehtävää, tutkimuskysymyksiä tai aineistonhankintamenetelmää koskevat asiat saattavat muovautua vähitellen tutkimuksen edetessä. (Kiviniemi 2015, 75.) Meidän tutkimuksessamme olimme miettineet etukäteen tutkimuskysymyksiä, mutta haastatteluista saadun aineiston perusteella muodostimme vielä yhden tutkimuskysymyksen lisää.

7.2 Aineiston hankinta

Aineiston hankimme haastattelun avulla. Haastattelimme neljää varhaiskasvattajaa: lastentarhaopettajaa, esikouluopettajaa, lastenhoitajaa sekä ryhmäavustajaa. Kysyimme heidän näkemyksiään tukilapsitoiminnasta päiväkodin integroidussa erityisryhmässä.

Pohtiessamme meille sopivinta aineistonhankintamenetelmää vaihtoehtoinamme olivat kyselylomake, ryhmähaastattelu sekä yksilöhaastattelu. Valitsimme ohjaajamme suosituksesta yksilöhaastattelun ja uskoimme myös itse saavamme sillä kattavimman aineiston. Lisäksi totesimme jo etukäteen, että aiheemme on todella laaja ja haastattelun avulla saisimme helposti rajattua aiheitamme haastattelussa esiin nousseiden asioiden perusteella. Yksilöhaastattelun lisäksi varauduimme tekemään myös kyselylomakkeen haastatteluiden lisäksi, mikäli olisimme tarvinneet lisää aineistoa. Näin ei kuitenkaan käynyt, vaan saimme riittävän aineiston haastatteluista.

Aineiston hankinnassa hyödynsimme haastattelua. Haastattelu on Hirsjärven ym. (2013) mukaan yleisin tiedonhankintamenetelmä kvalitatiivisessa tutkimuksessa. Laadimme etukäteen haastattelurungon (Liite 1), jota käytimme jokaisessa haastattelussa. Olimme asettaneet isoiksi kysymyksiksi tutkimuskysymyksemme ja laatineet niiden alle tarkentavia kysymyksiä.

Haastattelun avulla saimme haastateltavilta laajemmat vastaukset kuin mitä olisimme saaneet esimerkiksi kyselylomakkeen avulla, sillä pystyimme jo haastattelutilanteessa tarkentamaan kysymyksiä ja vastauksia. Haastattelut olivat yksilöhaastatteluja, ja jokainen haastattelu äänitettiin.

Hirsjärven ym. (2013, 205) mukaan haastattelu aineistohankintamenetelmänä on ainutlaatuinen, sillä siinä ollaan suorassa kielellisessä vuorovaikutuksessa tutkittavan kanssa. Tästä on sekä hyötyä että haittaa. Suurimpana hyötynä pidetään yleensä joustavuutta aineistoa kerätessä. Lisäksi haastattelutilanteessa on mahdollista nähdä haastateltavan ilmeet ja eleet. Haastattelutilanne on aito ja tutkijat pystyvät halutessaan jo heti haastattelutilanteessa tarkentamaan haastateltavien vastauksia.

Haastattelu on Hirsjärven ja Hurmeen (2000, 43) mukaan ennalta suunniteltu tilanne ja usein haastattelija on jo ennen haastattelua tutustunut tutkittavaan kohteeseen sekä käytännössä että teoriassa. Olimme etukäteen laatineet haastattelurungon, jota käytimme haastattelussa. Tarkentavien kysymysten avulla varauduimme siihen, jos haastateltava ei saisi vastattua isoon kysymykseemme suoraan. Lisäksi meillä molemmilla oli aikaisempaa kokemusta integroidussa erityisryhmässä työskentelystä työharjoittelun verran. Olimme myös keränneet teoriatietoa opinnäytetyösuunnitelmaamme varten.

Haastattelutilanteessa toimimme vuorotellen haastattelun ohjaajana. Haastattelun aikana haastattelijoiden tehtävänä on motivoida haastateltavia haastattelun edetessä (Hirsjärvi & Hurme 2000, 43). Myös me toimimme haastattelutilanteessa näin. Koska meillä oli mahdollisuus motivoida haastateltavia, uskomme, että haastattelu oli sopivin aineistohankintamenetelmä tutkimuksellemme ja saimme haastattelun avulla laajat vastaukset tutkimuskysymyksiimme.

Käytimme samaa haastattelurunkoa kaikissa neljässä haastattelussa. Pohdimme etukäteen tutkimuskysymystemme alle kysymyksiä, joihin toivoimme vastausta haastateltavilta. Kysymyksillä ei ollut tarkoin mietittyä järjestystä, vaan ne olisi voitu kysyä missä järjestyksessä tahansa. Osa haastateltavista halusi nähdä etukäteen kysymykset ja yksi halusi pitää kysymyspaperin itsellään haastattelun aikana, jotta pystyi keskittymään paremmin. Jälkeenpäin ajateltuna olisi ollut parempi, jos emme olisi näyttäneet kysymyksiä etukäteen. Välillä tuntui, että haastateltava tarttui liikaa kiinni siihen mitä paperissa luki, vaikka olimme sanoneet, että kysymyspaperi on vain pohjana haastattelulle ja toivomme enemmänkin keskustelevaa haastattelua.

Haastattelujen jälkeen äänitteet litteroitiin, eli kirjoitettiin sanatarkasti puhtaaksi. Litteroinnin jälkeen pystyimme tarkastelemaan aineistoa tekstimuodossa. Se helpotti aineiston analysointia huomattavasti. Litteroinnin jälkeen pystyimme myös karsimaan sellaisen aineiston pois, josta ei ollut meille hyötyä.

7.3 Aineiston analyysi

Analysoimme aineistoamme teemoittelemalla, joka on Hirsjärven ja Hurmeen (2000, 173) mukaan yleinen analysointitapa kvalitatiivista tutkimusta tehtäessä. Aineiston teemoittelulla he tarkoittavat sitä, että aineistosta nostetaan esiin usein toistuvia piirteitä. Ne voivat pohjautua teemahaastattelun teemoihin, mutta aineistoa analysoitaessa myös uusia teemoja saattaa nousta esiin.

Teemoittelussa usein toistuvat piirteet järjestellään aineistosta nousevien teemojen alle. Haastattelut eivät aina etene tietyn suunnitelman mukaan, vaan vastauksia ja kommentteja tiettyyn aiheeseen liittyen saattaa löytyä eri puolilta haastattelua. Siksi haastatteluaineisto on luettava huolellisesti useaan kertaan ennen varsinaista analyysia. (Eskola 2015, 194.)

Teemoittelua seuraa aineiston varsinaisen analyysi. Aineistoa on luettava riittävän monta kertaa ja tutkijan tehtävänä on esittää siitä oma tulkintansa. Eskolan (2015, 194, 196) mukaan analyysin tehtävänä on tiivistää, järjestää ja jäsentää aineisto niin, että mitään olennaista ei jää pois. Aineiston informaatioarvo siis kasvaa. Teemoittelu on yksi keino, jolla tähän tulokseen voidaan pyrkiä. Analyysivaiheessa aineistosta pyritään tuomaan esiin tutkimusongelmaan liittyviä teemoja tulkittavaksi. Näitä voivat olla esimerkiksi tutkijan mielestä parhaat sitaattit tutkimuskysymyksen kannalta.

Eskolan (2015, 198–201) mukaan aineiston tärkeimmät kohdat poimitaan aineistosta ja niistä kirjoitetaan omin sanoin omat tulkinnat siitä, mitä aineistossa on. Tavoitteena on yhdistää esimerkiksi aineistosta nousseet sitaattit ja tutkijan ajattelu. Tämän lisäksi tutkijan on kytkettävä analyysinsä tulokset teorioihin sekä aikaisempiin tutkimuksiin.

Valitsimme aineistomme analysointitavaksi teemoittelun, sillä koimme sen meille parhaimmaksi analysointimenetelmäksi. Haastattelimme tutkimukseen osallistuneet varhaiskasvattajat saman haastattelurungon perusteella, eli haastateltavat vastasivat omin sanoin samankaltaisiin kysymyksiin. Haastattelussa nousi esiin paljon samankaltaisia vastauksia. Litteroinnin jälkeen asetelimme haastateltavien vastauksia haastattelurunkoon tarkentavien kysymysten alle. Näin saimme kaikkien haastateltavien samankaltaiset vastaukset saman kysymyksen alle. Tämän jälkeen muotoilimme tuloksillemme teemat ja asetelimme vastauksia sitaatteina teemojen alle. Luimme aineistoamme useaan kertaan, jotta varmasti saisimme kaiken oleellisen tiedon järjesteltyä teemojen alle.

7.4 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Koska tutkimuksen tekemisessä pyritään välttämään virheiden syntymistä, on Hirsjärven ym. (2014, 231) mukaan aina tärkeää arvioida tutkimuksen luotettavuutta. Luotettavuutta voidaan arvioida monin eri keinoin.

Tutkimuksen reliabiliutta voidaan määritellä kolmella tavalla. Reliabiliteetilla tarkoitetaan sitä, että samaa asiaa tutkittaessa useaan kertaan samalla tutkimusmenetelmällä saadaan kaikilla tutkimuskerroilla sama tulos.

Tutkimusta voidaan myös kutsua reliaabeliksi, jos kaksi eri tutkijaa päätyvät samoihin tuloksiin. Kolmas tapa ymmärtää reliaabelius on, jos sama tutkimus tehdään rinnakkaisilla tutkimusmenetelmillä ja saadaan silti sama tulos. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 186.)

Tutkimuksen validiuksella tarkoitetaan tutkimusmenetelmän kykyä mitata juuri sitä, mitä on tarkoituskin mitata. Menetelmät eivät aina vastaa sitä todellisuutta, jota tutkija on kuvitellut tutkivansa. Esimerkiksi kysymyslomakkeella esitettyihin kysymyksiin saatetaan saada hyvät vastaukset, mutta vastaajat ovatkin käsittäneet monet kysymykset eri tavalla kuin tutkija on ne ajatellut. Jos tutkija tästä huolimatta käsittelee saadut vastaukset alkupe räisen, oman ajattelumallinsa mukaisesti, ei tuloksia voida pitää pätevinä. (Hirsjärvi ym. 2014, 231–232.)

Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta parantaa Hirsjärven ym. (2014, 232) mielestä tutkijan tarkka selostus tutkimuksen toteuttamisesta jokaisesta tutkimuksen vaiheesta. Luotettavassa tutkimuksessa tutkija kertoo tutkimuksensa toteuttamisesta totuudenmukaisesti ja selkeästi.

Hirsjärvi ym. (2014, 23–25) muistuttavat, että tutkimuksentekoon liittyy paljon eettisiä kysymyksiä, jotka tutkijan on huomioitava. Eettisesti hyvä tutkimus edellyttää, että tutkimuksenteossa noudatetaan hyvää tieteellistä käytäntöä. Tutkimuksen lähtökohtana tulee olla ihmisarvon kunnioittaminen. Itsemääräämisoikeutta pyritään kunnioittamaan antamalla ihmisten itse päättää haluavatko he osallistua tutkimukseen vai eivät. He saavat myös ilmaista halunsa osallistua tutkimukseen anonymisti. Tutkimukseen osallistuville tulee selventää tutkimuksen tarkoitus, sen eteneminen ja mahdolliset riskitekijät. Plagiointi, tulosten kaunistelu ja puutteellinen raportointi alentavat tutkimuksen eettisyyttä. Kun tutkija välttää epärehellisyyttä työn kaikissa vaiheissa, tutkimuksen eettisyys kasvaa.

Opinnäytetyö toteutettiin täysin anonymisti: tutkimuksessa ei paljasteta päiväkodin nimeä tai kuntaa, jossa päiväkotia sijaitsee. Tutkimuksessa puhutaan ainoastaan eräästä päiväkodista. Tutkimuksessa ei myöskään mainita tutkimukseen osallistuneiden henkilöiden nimiä, ikää tai sukupuolta. Näin varmistetaan sekä päiväkodin että tutkimukseen osallistuneiden henkilöiden yksityisyys.

Tutkimukseen osallistuvat saivat itse päättää osallistuvatko tutkimukseen. Lähestyimme päiväkotia ensimmäisen kerran sähköpostilla, jolloin kysyimme mahdollisuutta yhteistyöhön. Kun saimme myöntävän vastauksen tutkimuksellemme, allekirjoitimme sekä koulun että päiväkodin kanssa opinnäytetyösopimuksen sekä tutkimuslupasopimuksen.

Haastattelutilanteessa kerroimme vielä tutkimuksemme tarkoituksen haastatteluun osallistuville. Olimme myös toimittaneet päiväkodille etukäteen opinnäytetyösuunnitelmamme. Kerroimme haastateltaville, että haastattelut äänitetään ja litteroidaan, ja että opinnäytetyön valmistumisen jälkeen äänitteet ja litteroidut haastattelut tuhotaan, sillä aineisto on tarkoitettu vain tätä tutkimusta varten. Tutkimusaineiston tuhoaminen sulkee pois väärinkäytön mahdollisuuden.

Opinnäytetyötä kirjoittaessa pyrimme kirjoittamaan jokaisesta tutkimuksen vaiheesta mahdollisimman tarkasti. Tutkimustuloksia käsittelevissä kappaleissa on käytetty useita suoria sitaatteja litteroidusta aineistosta, sillä niiden avulla lukija pystyy näkemään miltä pohjalta tutkimustulokset ovat syntyneet. Suorien sitaattien käyttö lisää tutkimuksen luotettavuutta.

8 TULOKSET

Tutkimustuloksissa kerrotaan tutkimukseen osallistuneiden varhaiskasvattajien näkemyksiä tukilapsitoiminnasta päiväkodin integroidussa erityisryhmässä. Aineisto hankittiin yksilöhaastattelujen avulla. Haastatteluihin osallistui erään integroidun erityisryhmän neljä (4) varhaiskasvattajaa.

Aineiston analyysissä käytimme teemoittelua. Tutkimustulokset on jaoteltu tutkimuskysymysten perusteella, joiden alle on muodostettu teemoja. Teemat muodostettiin haastatteluaineistosta nousseiden näkemysten pohjalta.

8.1 Tukilapsitoiminnan toteutuminen

Ensimmäinen tutkimuskysymyksemme on miten tukilapsitoiminta toteutuu tällä hetkellä. Tarkoituksena on selvittää, kuinka tukilapsien valintaprosessi tapahtuu, millä tavoin ryhmän kokoonpano rakennetaan, minkälainen kokoonpano ryhmässä tällä hetkellä on ja miten ryhmän toimintaa suunnitellaan.

Jaottelemme ensimmäiseen tutkimuskysymykseen liittyvän aineiston neljään teemaan. Teemoja ovat; tukilasten valinta integroituun erityisryhmään, integroidun erityisryhmän rakenne, erilaisten tilanteiden käsittely integroidussa erityisryhmässä ja toiminnan suunnittelu integroidussa erityisryhmässä.

Ensimmäinen teema käsittelee tukilasten valintaprosessia integroituun erityisryhmään. Tästä teemasta saimme haastatteluissa varhaiskasvattajien näkemyksiä odotettua vähemmän. Toinen teema sisältää varhaiskasvattajien näkemyksiä ryhmän tämän hetkisestä kokoonpanosta ja näkemyksiä siitä, millainen kokoonpano integroidussa erityisryhmässä tulisi olla, jotta toiminta olisi onnistunutta. Kolmannessa teemassa varhaiskasvattajat kertovat kuinka erilaisia tilanteita käsitellään integroidussa erityisryhmässä. Neljännessä teemassa tuodaan esille varhaiskasvattajien näkemyksiä integroidun erityisryhmän toiminnan suunnittelusta tukilapset huomioon ottaen.

8.1.1 Tukilasten valinta integroituun erityisryhmään

Haastateltavien näkemysten mukaan tukilapsen valintaan vaikuttavat lapsen vanhemmat sekä erityislastentarhanopettaja. Varhaiskasvattajat eivät kuitenkaan itse valitse tukilapsia ryhmään.

Usein ryhmään valittavat tukilapset ovat entuudestaan tuttuja. Joskus ryhmään voi tulla lapsi päivähoidon ulkopuolelta, jolloin häntä ei tunneta. Haastateltavien näkemysten mukaan on parempi, jos tukilapseksi tuleva lapsi on tuttu lapsi.

Mähän en itse oo siinä valintaprosessissa ollu mukana.

Me emme niitä siellä ryhmässä valitse, vaan sen tekee joku muu.

8.1.2 Integroidun erityisryhmän rakenne

Integroidut erityisryhmät poikkeavat hieman normaalista päiväkotiryhmästä. Integroidussa erityisryhmässä ryhmäkoko on pienempi, varhaiskasvattajia on enemmän ja joukossa on tukilasten lisäksi erityistä tukea tarvitsevia lapsia.

Ryhmässä, jossa teimme haastattelut, on 14 paikkaa, mutta lapsia vain 13. Haastateltavien näkemysten mukaan ideaali tukilasten määrä on 2/3 ryhmästä. Erityistä tukea tarvitsevien lasten erilaiset tuen tarpeet vaikuttavat ryhmän luonteeseen ja tarvittavien tukilasten määrään. Esimerkiksi, jos ryhmässä on paljon vaikea vammaisuutta tai käytöshäiriötä tukilasten määrä tulee olla suurempi.

Meillä on 14 paikkaa mut vaan 13 lasta, niin ehkä se olis viis erityislasta ja loput tukilapsia.

Jos on paljon tämmöstä käytöshäiriöä niin mä ajattelen, että semmosessa pitäis ihan ehdottomasti olla se ryhmä niin, että enemmän tukilapsia kuin erityislapsia. Jos on jotain vaikeaa vammaa, et on pyörätuolia tai jotain tämmöstä, et ehkä sit sil-lonki.

Mun mielestä pitäis olla 2/3 ainakin tukilapsia ja vaan 1/3 erityislapsia.

Haastatteluaineistosta käy ilmi, että ryhmässä ei tällä hetkellä ole omaa erityislastentarhaopettajaa, koska virkaa ei ole saatu täytettyä. Varhaiskasvattajien näkemysten mukaan erityislastentarhaopettaja antaisi ryhmään tarvittavaa pedagogista osaamista, jolloin ryhmän toiminnan laatu pystyttäisiin takaamaan paremmin.

Varhaiskasvattajien vastauksissa korostuu lasten vertaissuhteiden merkitys. Aineiston mukaan integroidussa erityisryhmässä tulee olla saman ikäisiä ja tasoisia lapsia niin tukilapsina kuin erityislapsinakin. Kaikille tulee löytyä sopiva leikkikaveri. Erityisesti tukilasten kehityksen kannalta pidetään tärkeänä, että lapsen oman ikäistä ja tasoista seuraa on saatavilla.

On hirmutärkeitä ne leikkisuhteet, et on sitä oman ikästä leikkikaveria, sekä erityislapsena että tukilapsena.

-- missä hänelläkin [tukilapsella] olisi tervettä vertaistukea, ettei joudu liian rankan tehtävän eteen.

Hänen [tukilapsen] ikäistään seuraa olis niissä tukilapsissa --.

-- missä olis niinku hänen [tukilapsen] ikäisiä myöskin ne lapset jotka sitä tukee tarvii --.

8.1.3 Erilaisten tilanteiden käsittely integroidussa erityisryhmässä

Varhaiskasvattajat puhuivat haastattelun aikana erilaisista tilanteista. Tilanteilla he tarkoittavat yllättäen eteen tulevia tilanteita, jotka saattavat hämentää ryhmän lapsia. Esimerkiksi lapsen aggressiivinen käyttäytyminen ja normaalista poikkeavat tavat toimia saattavat olla tilanteita, joita varhaiskasvattajien on hyvä käsitellä lasten kanssa yhdessä.

Haastatteluissa varhaiskasvattajat kertoivat, että ryhmässä käytetään erilaisten tilanteiden käsittelyyn eniten keskustelua ja että tilanteet pyritään käsittelemään tapahtumahetkellä. Erilaisia tilanteita tulee arjessa eteen ja ne pyritään käsittelemään ja selittämään lapsille heti.

Myös kannustaminen positiiviseen käyttäytymiseen koetaan aineiston mukaan hyvänä toimintatapana. Lisäksi haastavia tilanteita käsitellään ryhmässä leikkimällä, esimerkin ja mallin avulla. Varhaiskasvattajien näkemyksen mukaan positiivisen käytöksen huomiointi ja sen käyttäminen esimerkkinä on yksi tapa, jolla lapset oppivat oikeanlaisia toimintatapoja.

Keskusteluhan on se mitä me täällä käytetään, ja kannustaminen. Ja sitten se hyvän käytöksen huomioiminen ja palkitseminen sillä tavalla, että huomioi sen [hyvän käytöksen] ja käyttää sitä muille esimerkkinä.

Keskustelemalla, käyttämällä kuvia, leikkimällä sitä oikeeta tapaa, esimerkki ja malli.

Se [haastava tilanne] tulee siinä arjen leikin kohdalla esille ja sit siinä kohti on tärkeä selostaa et hei, se laps ei kuule, vaikka sä kuinka hänelle sanot sen niin se ei kuule --.

8.1.4 Toiminnan suunnittelu tukilapset huomioiden

Toiminnan suunnittelulla on iso rooli päiväkodissa. Integroitu erityisryhmä asettaa omat haasteensa toiminnan suunnittelulle. Ryhmässä on paljon eri kehitysvaiheissa olevia lapsia ja toiminnan tulee olla jokaiselle lapselle sopivaa. Tukilapsia ja heidän kehitystasojaan ei saa unohtaa toimintaa suunniteltaessa.

Aineistossa nostettiin selvästi esiin se, että toiminnan suunnittelussa on huomioitava myös tukilapset, sillä he ovat usein taidoiltaan pidemmällä kuin

erityistä tukea tarvitsevat lapset ja tarvitsevat haastavampaa toimintaa. Varhaiskasvattajien näkemysten mukaan tukilasten on hyvä toimia välillä myös omana pienryhmänään

-- antaa sen haasteen ja sillä on mahdollisuus oppia, sillä tukilapsella, ettei mennä ainoastaan niiden erityisten ehdoilla.

-- että myöskin niille [tukilapsille] ne tehtävät olis riittävän haastavia.

Ehkä sit et niilläki [tukilapsilla] on välillä mahdollisuus toimia vaan omana pienryhmänään, ettei aina oo välttämättä niitä erityislapsia.

8.2 Tukilapsena integroidussa erityisryhmässä

Toisena tutkimuskysymyksenämme on selvittää millainen on hyvä tukilapsi päiväkodin integroidussa erityisryhmässä. Tutkimuksestamme saadut vastaukset liittyvät suurilta osin juuri tähän tutkimuskysymykseen.

Jaottelemme toiseen tutkimuskysymykseen liittyvän aineiston kolmeen teemaan, joita ovat tukilapsen toivotut ominaisuudet, tukilapsena olemisen hyödyt sekä tukilapsena olemisen riskit ja haasteet.

8.2.1 Tukilapsen toivotut ominaisuudet

Koska erityistä tukea tarvitsevat lapset saattavat vaatia enemmän aikuisen läsnäoloa kuin tukilapsi, ei tukilapsia valita ilman pohdintaa monesta eri näkökulmasta. Erityistä tukea tarvitsevien lasten tuen tarpeet vaihtelevat suuresti ja ryhmän luonne muotoutuu pitkälti sen perusteella millaisia erityislapsia ryhmässä on. Ryhmässä saattaa olla paljon erityisyyttä, erilaisia, nopeasti vaihtuvia tilanteita ja jopa aggressiivisuutta. Tästä syystä tukilapsen on hyvä olla omatoiminen, vahva ja reipas lapsi.

Ilonen, terve, reipas lapsi on ehkä vahva, hyvä tukilapsi.

Semmonen, joka osaa [tukilapsi] itsenäisesti työskennellä, on omatoimisuutta --.

Myöskin se, että osaa olla kaveri ja ottaa huomioon muita, niinkun et kaikin tavoin sen lapsen kehitys on hyvällä... normaalissa vaiheessa.

Mieluiten semmonen aika rauhallinen ja sit toisaalta pitäis olla semmonen aika reipaskin.

Kun siellähän [integroidussa erityisryhmässä] nyt on kaikenlaisia tilanteita, niin et se olis vahva ja itsetunnoltaan samoin, semmosia vahvoja lapsia.

Haastatteluissa painottuu, että tukilapsen oma kasvu ja kehitys tulee olla niin sanottua normaalia. Hyviä ominaisuuksia varhaiskasvattajien näkemysten mukaan on vahva itsetunto, käsitys oikeasta ja väärästä sekä hyvät sosiaaliset taidot.

Haastateltavat painottaa myös tukilapsen hyviä kielellisiä taitoja, sillä usein integroiduissa ryhmissä on lapsia, joilla on kielellisiä puutteita. Tukilapset toimivat esimerkkimallina sellaisilla lapsille, joilla on kielellisiä haasteita. Lisäksi tukilapsen tulee olla riittävän vahva, jotta hän pystyy olemaan oma itsensä ryhmässä, jossa on paljon erityisyyttä.

Se oma [tukilapsen] kehitys ja kasvu on niinkun sillä tavalla vakaalla pohjalla, että hänelle [tukilapselle] on jo muodostunut käsitys oikeasta ja väärästä ja hän myöskin osaa käyttäytyä sen mukaan, että hän ei joka hösötykseen mene mukaan.

Hänen [tukilapsen] itsetuntonsa on jo niin vahva että hän pystyy tämmösenä tukilapsena toimiin. Se ei välttämättä ole iästä kiinni.

Hän [tukilapsi] on myöskin vahva persoona, että häntä ei kaikki tuulet puhaltele.

Kieli yleensä, puhe, pitäis olla suhteellisen normaalia [tukilapsella].

8.2.2 Tukilapsena olemisen hyödyt

Tutkimuksessa käy ilmi, että suurin hyöty integroidusta erityisryhmästä tukilapselle on pienempi ryhmäkoko tavalliseen päiväkotiryhmään nähden. Pienempi ryhmä nähdään lapsen edun mukaisena, sillä pienemmän ryhmäkoon ansiosta lapsen yksilöllisyyden huomioiminen on helpompaa.

Lapsilla on myös mahdollisuus saada enemmän aikuisen huomiota, sillä integroidussa erityisryhmässä on paitsi enemmän aikuisia myös vähemmän lapsia kuin tavallisessa päiväkotiryhmässä. Haastateltavat tuovat esiin kuitenkin myös sen tosiasian, että vaikka lapsia on vähemmän ja aikuisia enemmän, ryhmässä on silti paljon haastetta. Kuitenkin he näkevät, että jos ryhmä toimii tasapainoisesti, myös tukilapset tulevat huomioiduiksi yksilöllisesti niin kuin pitääkin.

Sehän [integroitu erityisryhmä] on monien perheiden etu siinä, että on yleensä pienempi ryhmä.

Pienennetty ryhmä on aina etu ja tietysti on enemmän aikuisiäki ... ehkä mahdollisuus saada enemmän sitä aikuista.

Se et lapsi kohtaa aikuisen on varmaan paljon suurempi se prosentti päivässä, kun sit taas isossa ryhmässä ... kun meillä on avustajat olemassa niin meillä on myöskin aikuisia enemmän.

Haastateltavien varhaiskasvattajien näkemysten mukaan pienemmässä ryhmässä lasten kiinnostuksen kohteita voidaan huomioida paremmin. Lasten kiinnostuksen kohteista lähtevää toimintaa on helpompi toteuttaa integroidussa erityisryhmässä kuin tavallisessa päiväkotiryhmässä.

Pienryhmätyöskentely nähdään myös haastateltavien keskuudessa miellyttävänä, sillä joinakin päivinä pienryhmässä saattaa olla esimerkiksi vain muutama lapsi ja kaksi kasvattajaa.

Kun on pienempi ryhmä ja mahdollisuudet siihen myöskin mistä [tukilapsi] on kiinnostunut, sitä pystytään ottamaan paremmin huomioon.

Melu ja kaikki on pienempää kuin on pienempi ryhmä ja sitä pystytään jakaa pienempiin pienryhmiin ja eriyttään helpommin myös niitä tukilapsia.

Mun mielestä on ainakin lapsen etu et pääsee tommoseen ryhmään, kun noi normaalit ryhmät on niin isoja.

Pienryhmässä voi olla vaan kolme, mikä on siis aivan ihan teollista... Siinä voi hyvässä lykyssä olla tulkki mukana tai se avustaja niin ei oikeen paljon yksilöllisempää pystyis olemaan.

Integroidun erityisryhmän arkeen liittyy paljon sellaista toimintaa, mitä tavallisessa päiväkotiryhmässä ei ole. Erityistä tukea tarvitsevien lasten vuoksi ryhmässä harjoitetaan erityisen paljon sosiaalisia ja kielellisiä taitoja leikkien, tehtävien ja harjoitteiden muodossa. Varhaiskasvattajat näkevät, että tukilapset saavat paljon vahvuutta ja uusia taitoja näiden kautta.

-- voi oppia semmosii juttuja mitä ei välttämättä normaalissa ryhmässä oppis.

-- on paljon sellasta mitä tavallisesta ryhmästä ei välttämättä löydy, esimerkiksi näit harjoitteita ja muita tällösiä mitä me tehään koko ajan, antaa myös tukilapselle vahvuutta.

Erilaisuus ja sen kokeminen korostuu integroidussa erityisryhmässä. Näkemysten mukaan on hieno asia, että tukilapset kohtaavat paljon erilaisuutta ja oppivat arvostamaan ja pitämään sitä normaalina. Haastateltavat uskovat myös, että lapsena muodostettu terve suhtautuminen erilaisuutta kohtaan on hyvä asia myös tulevaisuutta ajatellen.

Kun on päivittäin tekemisissä erilaisuuden ja erilaisten tarpeiden kanssa myös sosiaaliset taidot kehittyvät. Haastateltavien mukaan tukilapsi oppii integroidussa erityisryhmässä suhtautumaan terveellä tavalla erilaisuuteen. Samalla taito tulla toimeen erilaisten ihmisten kanssa kehittyy. Pienryhmätoimintaa pidetään tärkeänä keinona esimerkiksi kaverisuhteiden solmimisessa erityisyyden ja normaaliuden välille.

Mä aattelen et siinä tulee varmaan myöskin se, että lapsi [tukilapsi] tulee niinkun sinuks tällösen erityisryhmän kanssa.

Ei tarte niinkun pelätä et jos joku on erilainen -- Se on normaalia että joku ei kuule tai että on käytöshäiriöitä tai jollakin ei kaikki arjen toiminnot mee ihan samalla tavalla tai joku kävelee huonosti --.

-- oppii suhtautuun terveellä tavalla sellaisiin erilaisiin lapsiin.

-- nähä sitä erilaisuutta... Siinä sosiaaliset taidotkin samalla kehittyy kun joutuu oleen kaikenlaisten kanssa tekemissä.

Varhaiskasvattajat mainitsevat myös erityisyyden vaikutuksen tukilapsen itsetuntoon. Erityistä tukea tarvitsevien lasten seurassa tukilapsi saattaa kokea olevansa hyvä ja osaava. Varhaiskasvattajat uskovat tämän vaikuttavan positiivisesti tukilapsen itsetunnon kehitykseen. Myös aikuisen huomion saaminen nähdään olevan yhteydessä hyvään itsetuntoon.

Erityisyys saa oman huomionsa, niin kyllä myöskin sitten se joka on tukilapsena niin hänelle annetaan se oma huomionsa ja se varmaan vaikuttaa siihen normaaliin minäkäsitykseen.

8.2.3 Tukilapsena olemisen haasteet

Aineistosta nousee esiin paljon tukilapseuteen liittyviä haasteita. Haastattelutavat on hyvin paljon samaa mieltä siitä, että riskit liittyvät tukilasten valintaan. Tukilapsia valitaan usein jo olemassa olevista ryhmistä, mutta joskus tukilapsiksi valitaan uusia lapsia, jotka eivät vielä ole olleet päivähoiton piirissä. Tällöin varhaiskasvattajat eivät tunne tukilapseksi valittua lasta lainkaan.

Kun laps tulee päivähoiton ulkopuolelta niin silloin ei tunneta lasta niin hyvin. Ei tiedetä onko sillä äsken mainitsemani itsetunnot ja oikeet ja väärät niin vahvana, että hän pystyy toimiin siinä tukilapsena niin ettei siitä tule yksi autettava, siitä tukilapsesta.

Vaik on eka aateltu et [tukilapsi] on tosi rauhallinen ja semmonen, niin [tukilapsi] saattaa ruveta lähtee mukaan siihen tekemiseen jos on jotain tämmösiä vaihdikkaampia erityislapsia.

Haasteeksi mainitaan se, että tukilapsi alkaakin käyttäytyä niin kuin erityistä tukea tarvitseva lapsi. Näin voi käydä, jos tukilapsi jää liikaa erityistä tukea tarvitsevien lasten varjoon eikä tule riittävästi huomioituksi tai kuulukuksi. Tukilapsi alkaa etsiä hänelle poikkeavalla käyttäytymisellä ai-kuisen huomiota.

Se joka on tukilapsi niin voi alkaakki käyttäytyy niinku erityislapsi.

-- tai sitten että ei oookaan ollu niin vahva [tukilapsi] --.

-- kokee [tukilapsi] ettei saa riittävästi sitä huomiota itse ja alkaakin sitten niinku etsii sitä huomiota erityisryhmässä. Jos ei lapsen itsetunto ole vahva niin siinä saattaa käydä niin, et se menee siihen hömpötykseen mukaan. Silloin siinä joutuu sitten niinku tietysti ohjeistaan sitä tukilastakin yhtälailla.

Aineiston mukaan saattaa käydä myös niin, että tukilapsi ottaa liikaa hoi-vaajan roolia erityistä tukea tarvitsevaa lasta kohtaan. Varhaiskasvattajat tuovat esiin, että tähän täytyy yllättävän usein kiinnittää huomiota.

Joskus tollasella tukilapsella voi olla myöskin haasteena se, että joskus ottaa aikuiselta roolia, eli lähtee niinku myöskin seuraamaan niitä aikuisen tekemisiä. Lapsen pitää saada olla lapsi... Joutuu joskus kiinnittään huomiota et hei, ota ihan rauhassa, et me aikuiset hoidetaan tää juttu --.

Semmonen on myöskin haaste, et lapsi voi joskus olla ... Käy niinku liikaa hoivaamaan.

Varhaiskasvattajat ovat sitä mieltä, että tukilapset eivät saa jäädä erityistä tukea tarvitsevien lasten varjoon, vaan myös heidän tarpeensa ja tavoitteensa on huomioitava yksilöllisesti. Ryhmän luonteesta ja erityisen tuen tarpeista riippuen näin kuitenkin joskus käy, sillä välillä tilanteet muuttuvat todella nopeasti ja erityistä tukea tarvitsevat lapset vaativat paljon aikuisten huomiota.

Se, että tukilapset jäävät välillä erityistä tukea tarvitsevien lasten varjoon, koettiin varhaiskasvattajien keskuudessa haasteena. Varhaiskasvattajat tuovat haastatteluissa esille, että heidän on tiedostettava ja muistettava myöskin tukilapsen yksilölliset tarpeet ja kasvun tavoitteet ja että aikuisen huomio on tukilapselle yhtä tärkeää kuin erityistä tukea tarvitsevalle lapselle.

-- ettei vahingossakaan jää ne tukilapset varjoon, vaan et niillekin on sitä aikuista saatavilla niinkun erityislapsillekin.

Helpostihan siinä voi käydä niin et ne erityislapset saa enemmän huomioo kun ne tukilapset --.

Mun mielestä ne tukilapset vähän niinku jää sitte helposti omilleen --.

8.3 Tukilapsitoiminnan kehittäminen

Kolmannen tutkimuskysymyksen avulla haluamme selvittää varhaiskasvattajien näkemyksiä tukilapsitoiminnan kehittämistä. Tähän kysymykseen liittyvän aineiston jaottelemme kolmeen teemaan, jotka nousevat selkeästi esille haastatteluista.

Ensimmäisenä teemana on integroitu erityisryhmä ja sen rakenne. Toinen teema on tukilasten valinta integroituun erityisryhmään. Kolmantena teemana on kasvatuskumppanuus integroidussa erityisryhmässä. Kolmas teema nousi erityisen selkeästi varhaiskasvattajien haastatteluista esille.

8.3.1 Integroitu erityisryhmä

Varhaiskasvattajien mielestä ryhmän aikuisille tulisi olla järjestelmällistä koulutusta. Ryhmästä tulisi löytyä koulutettu erityislastentarhanopettaja. Jatkovaa koulutusta etenkin erityisyyteen liittyen pidettiin tärkeänä.

Semmonen järjestelmällinen koulutus olis mun mielestä mitä pitää myöskin olla erityisryhmässä. Myöskin siihen erityisyyteen koulutusta.

Aineiston mukaan ryhmän sisäisiä pienryhmäjakoja tulisi kehittää ja hioa lisää. Varhaiskasvattajien mukaan ryhmät pitäisi rakentaa niin hyvin, että ryhmä palvelee jokaista lasta. Tukilasten osuutta ryhmässä pidettiin tällä hetkellä liian vähäisenä ja siihen toivottiin muutosta, jotta kokoonpano tukisi ryhmän toimintaa. Myös erityislastentarhaopettajan puute nostettiin haastatteluissa esiin useampaan kertaan.

Sitten ku miettii esimerkiks miten näitä ryhmiä aina jaetaan... Meillä on omassa ryhmässä vielä pienryhmiä. Että siinä on aina sitä kehittämistä, et miten sen saa hiottua semmoseks että ne palvelis jokaista lasta.

-- että erityislapsii ois vähemmän ja tukilapsii enemmän. Se tukis paremmin sitä ryhmää.

8.3.2 Tukilasten valinta integroituun erityisryhmään

Varhaiskasvattajat toivovat tukilasten valintaprosessiin enemmän avoimuutta. Heidän mielestään koko ryhmän toiminnasta tulisi kertoa enemmän muidenkin päiväkodissa toimivien ryhmien varhaiskasvattajille ja selkiyttää integroidun erityisryhmän toimintaa sekä tukilapsen roolia ja merkitystä ryhmässä.

Tukilasten valintaprosessissa mä haluaisin että oltais jotenki avoimempia.

Ehkä sitä vois koko talossa tuoda enemmän kaikille et mitä toi [integroitu erityisryhmä] tarkoittaa, et se ei tarkoita sitä et siel on jotenki kehitysvammasia tai et siel on aggressiivista, vaan et se on niinku ihan sitä normaalia arkea mut sielä tehään vaan vähän erilaisempia juttuja.

Haastateltavien mielestä tukilapset pitäisi valita jo ennestään tutuista lapsista. Tällöin lapset ja niiden haasteet olisivat ennestään tiedossa. Lisäksi tulisi kiinnittää huomiota, että varhaiskasvattajien ja vanhempien näkemykset ja ajatukset lapsesta kohtaavat.

Se voi olla välillä huono et tulee semmosii lapsii et keitä ei ennestään tunneta... Parempi et ne ois ennestään tuttuja lapsia. Sillon tiedettäis et mimmosii haasteita niil lapsilla saattaa olla tai että onko niillä jotain haasteita.

Siinä täytyy ensinnäkin ottaa huomioon se vanhemman näkemys omasta lapsesta. Ja sitten täytyy ottaa huomioon se ryhmän vastuullisen näkemys siitä lapsesta. Ja että ne kohtaa toinen toisensa. Koska se ei välttämättä aina kohtaa. Ja sitten se että tietää, et minkälaisia haasteita sielä ryhmässä on.

8.3.3 Kasvatuskumppanuuden merkitys integroidussa erityisryhmässä

Kasvatuskumppanuus nousi kaikkien haastateltavien kohdalla esille erityisen tärkeänä. Heidän mielestään jo ennen lapsen siirtymistä ryhmään tulisi perheellä olla mahdollisuus tutustua ryhmään kunnolla ennen päätöksen tekoa. Varhaiskasvattajien mielestä vanhempien pitäisi saada myös enemmän tietoa ryhmästä ja sen muista lapsista. Lisäksi pitäisi saada tietoa siitä, miten integroitu ryhmä eroaa tavallisesta ryhmästä ja mitä siellä päivän aikana tehdään. Toimintaan toivottiin lisää avoimuutta.

Siinä pitäis olla [perheellä] mahdollisuus tutustua siihen juttuun ensin ennenku tekee päätöksen... päätöksen haluaako, että lapsi on siinä, koska kyllä se on erilainen tilanne.

Sitä tietoo enemmän siinä vaiheessa ennenku [lapsi] siirtyy tonne ryhmään, et niille tuotais esille mimmosii juttuja me tehään ja mikä saattaa ehkä erota tavallisesta ryhmästä.

Mun mielestä sen perheen pitää myöskin haluta sitä eikä se, et se tulee niille yllätyksenä.

Tilanteet ehkä kaipais myöskin sellasta selkiyttämistä vanhemmille.

Kasvattajien mielestä vanhemmille pitäisi selkiyttää tukilapsen tehtävää ryhmässä. Haastateltavien mukaan lapsen perheen on myös hyväksyttävä lapsen rooli ryhmässä. Päiväkotipäivän aikana tapahtuneiden konfliktien ja erilaisten tilanteiden kertominen ja selkiyttäminen vanhemmille tulisi olla parempaa.

Et ainoastaan ettei vaan sen lapsen tarvi hyväksyä että on erilaisuutta vaan myöskin niitten vanhempien --.

Se avoimuus, ettei tää olis niin semmosta salamyhkästä.

Mä haluaisin et mulle kerrotais et minkälainen se ryhmä niinku oikeesti on -- että mä luulen että ei nää vanhemmat ainakaan tiedä. Mun mielestä olis tosi hyvä et siitä vois niinku puhua

Jatkuva ja toimiva kasvatuskumppanuus vanhempien kanssa nähdään toiminnan kannalta tärkeänä. Varhaiskasvattajien mukaan vanhempien kanssa tehtävä yhteistyö tulisi olla vielä tiiviimpää ja tiedon pitäisi kulkea paremmin.

Yhteistyö, kasvatuskumppanuus vanhempien kanssa. Se on tosi tärkeä... Että jos vanhemmat puhuu et poika on kotona puhunu tämmöstä niin että me siinä sitten mietitään yhdessä et miten vois tehdä.

9 JOHTOPÄÄTÖKSET

Edellisessä luvussa on esitelty tutkimuksesta saadut tulokset. Tässä luvussa on tarkoituksena tarkastella tuloksia ja verrata niitä aiemmin esiteltyihin teorioihin. Lisäksi esittelemme tuloksista tehtyjä johtopäätöksiä.

Opinnäytetyömme tavoitteena oli selvittää varhaiskasvattajien näkemyksiä tukilapsitoiminnasta päiväkodin integroidussa erityisryhmässä. Tutkimuskysymysten avulla halusimme selvittää varhaiskasvattajien näkemyksiä päiväkodin tukilapsitoiminnan tämänhetkistä toteutumista, millainen on hyvä tukilapsi ja miten päiväkodin tukilapsitoimintaa voisi kehittää. Tutkimuksen tarkoituksena oli tuottaa tietoa tukilapsitoiminnasta varhaiskasvattajien näkemysten pohjalta.

Opinnäytetyömme vahvimpina näkemyksinä tukilapsitoiminnan kannalta esiin nousivat ryhmän rakenteeseen liittyvät seikat, kuten tukilasten valinta integroituun erityisryhmään ja varhaiskasvattajien pätevyys. Lisäksi onnistuneen tukilapsitoiminnan kannalta huomioitavia asioita ovat yksilöllisyyden huomioiminen sekä toimiva kasvatuskumppanuus.

Integroidun erityisryhmän toimivuuden kannalta tukilasten valinta ryhmään tulisi tehdä huolella. Jaakola ym. (2010, 17) toteavat tutkimuksessaan, että tukilapsen tehtävä on toimia mallina erityistä tukea tarvitsevalle lapselle. Tämän vuoksi tukilapsen oman kehityksen tulisi olla melko normaalia ja hänen tulisi hallita ikäisilleen kuuluvat taidot. Opinnäytetyömme tuloksista ilmenikin, että varhaiskasvattajien mielestä tukilapsen oma kasvu ja kehitys tulisi olla normaalia. Tukilapsen hyväksi piirteiksi mainittiin vahva itsetunto, käsitys oikeasta ja väärästä sekä hyvät sosiaaliset ja kielelliset taidot. Kun lapsi on riittävän vahva, hän pystyy toimimaan esimerkkinä muille.

Häkkä ym. (2014, 101–103) tuovat esille vertaisryhmän merkityksen lapsen sosiaalisen kehityksen kannalta. Myös lain (580/2015) mukaan varhaiskasvatuksen tulee kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja sekä edistää lapsen toimimista vertaisryhmässä. Integroitua erityisryhmää luotaessa on tärkeää huomioida, että myös tukilapselle löytyy vertaistaan seuraa. Tuloksista korostui lasten vertaissuhteiden merkitys. Etenkin tukilasten kehityksen kannalta pidettiin tärkeänä, että tukilapselle löytyy oman ikäistä ja tasoista seuraa. Toimivan integraation kannalta ryhmässä tulisi olla samanikäisiä ja -tasoisia lapsia niin tukilapsina kuin erityislapsinakin. Myös Jaakola ym. (2010, 48.) korostavat tutkimuksessaan, että integroidun erityisryhmän kokoonpanoa tulisi suunnitella ryhmää tukevaksi.

Opinnäytetyön tuloksissa ilmeni, että haastattelemiemme varhaiskasvattajien ryhmässä ei haastatteluhetkellä ollut omaa erityislastentarhaopettajaa. Ryhmän käytettävissä kuitenkin oli kiertävä erityislastentarhaopettaja, joka on tarvittaessa ryhmän käytettävissä. Ryhmän varhaiskasvattajat toivoivat muutosta tilanteeseen ja toivoivat, että he saisivat pätevän erityislastentarhaopettajan. Kuten Pihlaja ja Viitala (2005, 235–236) toteavat, integroidussa erityisryhmässä tulisi olla vähintään yksi erityislastentarhaopettaja, jolla on erityispedagogista osaamista. Etenkin lasten kannalta olisi erityisen tärkeää, että ryhmässä olisi pätevä opettaja.

Integroidussa erityisryhmässä ryhmäkoko on pienempi kuin tavallisessa päiväkotiryhmässä. Tulosten mukaan pienempi ryhmäkoko helpottaa lapsen yksilöllisyyden huomioimista ryhmässä. Tukilapsen yksilöllisyyden huomiointi saattaa jäädä erityistä tukea tarvitsevien lasten jalkoihin, mutta kun ryhmä toimii tasapainoisesti, on tukilasten yksilöllisyyden huomiointi taattua. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2005) määrittelevät, että jokaisella lapsella tulee olla varhaiskasvatussuunnitelma, jossa tulee ottaa huomioon lapsen tämän hetken tarpeet ja tulevaisuuden näkymät, mielenkiinnon kohteet ja vahvuudet sekä lapsen yksilölliset tuen ja ohjauksen tarpeet. Lapsen varhaiskasvatus tulee suunnitella niin, että edellä mainitut asiat toteutuvat.

Varhaiskasvattajien näkemysten mukaan pieni ryhmäkoko mahdollistaa lasten kiinnostuksen kohteiden huomioinnin paremmin. Heidän mielestään siksi on helpompi järjestää lasten kiinnostuksen kohteista lähtevää toimintaa, joka puolestaan tukee lasten osallisuuden toteutumista. Eskel ja Marttila (2013, 76–79) sanovat, että osallisuuden perustana on lapsen tuleminen kohdatuksi. Lapsen tulee myös kokea ympäristönsä turvalliseksi. Yhteisössä osallisuus voi näkyä yhteisenä suunnitteluna, keskusteluna, tekemisellä, toimintana ja yhdessäolona.

Pienryhmätyöskentely koettiin kasvattajien keskuudessa miellyttävänä. Pienryhmätyöskentelyn ansiosta varhaiskasvattajien on helpompi tukea lapsen kasvua ja kehitystä ja huomioida jokainen lapsi yksilöllisesti (Karila & Lipponen 2013, 88–90). Integroidussa erityisryhmässä tukilapset saattavat jäädä herkästi erityistä tukea tarvitsevien lasten varjoon. Kuten tutkimustuloksissa sanotaan, on huomioitava tukilasten kehitystaso toimintaa suunni-

teltaessa. Tukilapset ovat usein taidoiltaan kehittyneempiä kuin erityistä tukea tarvitsevat lapset. Siksi varhaiskasvattajien on huomioitava, että suunniteltu toiminta on riittävän haastavaa tukilapsille.

Kasvatuskumppanuus on aina erityisen tärkeässä roolissa varhaiskasvatuksesta puhuttaessa. Tarkoituksena on, että varhaiskasvattajat ja vanhemmat yhdessä tukevat lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005.) Varhaiskasvattajat ja vanhemmat jakavat tietoa lapsen päivästä päivittäin puolin ja toisin. Myös tutkimuksemme osallistuneet varhaiskasvattajat pitivät kasvatuskumppanuutta erityisen tärkeänä. Heidän mielestään jatkuva ja toimiva kasvatuskumppanuus on toiminnan kannalta tärkeää. Toiminta voisi kuitenkin olla vieläkin tiiviimpää ja tiedon tulisi kulkea paremmin varhaiskasvattajien ja vanhempien välillä.

Kasvatuskumppanuutta koskee kuitenkin myös vaitiolovelvollisuus ja salassapitosopimus. (Laki lasten päivähoidosta 36/1973, 4: 32 §.) Tutkimuksemme osallistuneet varhaiskasvattajat kokivat hankalaksi tilanteet, joissa vanhemmat tulevat kysymään erityistä tukea tarvitsevien lasten asioista, joista oma lapsi on puhunut ja kysellyt kotona.

Tutkimustuloksista ilmeni, että tukilapsen vanhemmilla tulisi olla mahdollisuus tutustua integroituun erityisryhmään ennen kuin tekevät päätöksen lapsen siirtymisestä ryhmään. Vanhempien olisi hyvä tietää, miten integroitu erityisryhmä eroaa tavallisesta päiväkotiryhmästä. Koivusen tutkimuksessa (2006, 26–27) integraation haittapuoleksi on mainittu erilaisuuden hyväksyminen perheessä. Joillekin perheille se saattaa olla monen vuoden prosessi.

Erilaisuus ja sen kokeminen on isossa roolissa integroidussa erityisryhmässä. Tukilapset näkevät ryhmässä paljon erilaisuutta ja sen kautta oppivat suhtautumaan terveellä tavalla erilaisuuteen. Tästä on hyötyä lapselle myös tulevaisuudessa. Ikosen (2009, 12) mukaan jokaisen ihmiskäsityksen on oltava arvostava ja kaikilla tulisi olla yhtäläiset elämänoikeudet.

10 POHDINTA

Opinnäytetyöprosessi eteni suunnitelmamme mukaan. Päätimme yhdessä, että toteutamme opinnäytetyömme kokonaisuudessaan syksyn aikana. Lokakuussa saimme varmuuden yhteistyökumppanista ja tutustuimme syvemmin aiheeseemme sekä hankimme työllemme teoriapohjan. Marraskuun alussa toteutimme yksilöhaastattelut yhteistyökumppanimme kanssa. Haastattelujen jälkeen työstimme raporttia sekä yksin että yhdessä. Tämä käytäntö toimi meillä erittäin hyvin.

Kun lähdimme hankkimaan teoriatietoa opinnäytetyöhömmme, huomasimme, että erityisvarhaiskasvatuksesta ja erityistä tukea tarvitsevista lapsista löytyi paljon erilaisia tutkimuksia ja teoriatietoa. Tukilapsia koskevia tutkimuksia löytyi kuitenkin melko vähän.

Tukilapset ovat merkittävässä roolissa integroidun erityisryhmän toimintaa ajateltaessa. Mielestämme erityisryhmien toiminta keskittyy paljon erityisyyden tukemiseen ja tukilapsien rooli ryhmässä saattaa olla epäselvä monelle. Halusimme lähteä tutkimaan integroidun erityisryhmän varhaiskasvattajien näkemyksiä tukilapsitoiminnasta, koska juuri he suunnittelevat ja toteuttavat päivittäin erityisryhmän toimintaa. Tämän takia koimme, että heillä on eniten annettavaa tutkimustamme ajatellen.

Teoriatietoa hankkiessamme huomasimme, että aiheena tukilapsitoiminta on todella laaja. Tämän vuoksi oli selvää, että hankimme aineiston haastattelun avulla. Haastattelut sujuivat luontevasti ja saimme mielestämme kattavan aineiston. Varhaiskasvattajat puhuivat hyvin paljon samoista asioista, vaikka kysymyksemme olivat avoimia. Tämän ansiosta aiheen rajausta onnistui helposti. Lähdimme liikkeelle kahdella tutkimuskysymyksellä, mutta haastatteluaineistosta nousi selkeästi myös kolmas tutkimuskysymys.

Toimivaa kasvatuskumppanuutta pidetään erityisen tärkeänä varhaiskasvatuksen kentällä. Sen tärkeys korostui myös meidän tutkimuksessamme. Kasvatuskumppanuuden ylläpitämisen ja kehittämisen eteen tulisi tehdä töitä.

Jatkotutkimusaiheita lähdimme pohtimaan kasvatuskumppanuuteen liittyen, koska varhaiskasvattajat korostivat haastatteluissa tätä asiaa. Jatkotutkimusaiheena voisi olla kasvatuskumppanuuden vahvistamisen keinot. Millä tavoin yhteistyötä vanhempien kanssa voisi vahvistaa? Tutkimuksen arvoinen aihe voisi olla myös vanhempien osallistaminen päiväkodin toimintaa. Millä tavoin vanhempia voisi osallistaa päiväkodin toimintaan? Lisäksi voisi tutkia päivittäisen tiedonkulun kehittämistä. Kuinka päivittäistä tiedonkulkua voisi parantaa päiväkodissa?

LÄHTEET

Asetus lasten päivähoidosta. 1973/239. Viitattu 29.12.2015.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973/19730239>

Eskel, P. & Marttila, M. 2013. Osallisuuden kokemus osana yhteisöllisyyttä. Teoksessa Marjanen, P., Marttila, M. & Varsa, M. (toim.) Pienten piirissä. Yhteisöllisyyden merkitys lasten hyvinvoinnille. Jyväskylä: PS-Kustannus, 75–96.

Eskola, J. 2015. Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat. Laadullisen aineiston analyysi vaihe vaiheelta. Teoksessa Valli, R. & Aaltola, J. (toim.) Ikku-noita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-Kustannus, 185–206.

Heinonen, H. & Kuikka, M. 2013. Lapsen oikeuksien toteutuminen nyky-yhteiskunnassa. Teoksessa Marjanen, P., Marttila, M. & Varsa, M. (toim.) Pienten piirissä. Yhteisöllisyyden merkitys lasten hyvinvoinnissa. Jyväskylä: PS-Kustannus, 197–227.

Heinämäki, L. 2004. Erityinen tuki varhaiskasvatuksessa. Erityispäivähoito – lapsen mahdollisuus. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus ja kehittämiskeskus oppaita. Helsinki: Stakes

Hermanson, E. 2012. Lapsilähtöinen kasvatusta ja curling-vanhemmuus. Terveyskirjasto. Viitattu 13.12.2015.

http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=kot00301

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2000. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, S. 2013. Tutki ja Kirjoita. Helsinki: Tammi.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, S. 2014. Tutki ja Kirjoita. Helsinki: Tammi.

Häkkä, A., Kuokkanen, H., Virolainen, A. 2014. Lapsen parhaaksi. Lähihoitaja varhaiskasvattajana. 3. uudistettu painos. Helsinki: Edita.

Hämäläinen, J & Kurki, L. 1997. Sosiaalipedagogiikka. Helsinki: WSOY.

Ikonen, O. 2009. Johdanto: Samanlaisuuden tavoittelusta erilaisuuden kohtaamiseen. Teoksessa Ikonen, O. & Krogerus, A. (toim.) Ainutkertainen oppija. Erilaisuuden ymmärtäminen ja kohtaaminen. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Jaakola, M., Kemppainen, P. & Pitkänen, M. 2010. Lastentarhaopettajien käsityksiä tukilapsen psykososiaalisesta kehityksestä integroidussa erityisryhmässä. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö.

https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/23994/Jaakola_Kemppainen_Pitkanen_2010.pdf?sequence=1

Kalland, M. 2012. Päivähoidon laatu. Teoksessa Kanninen, K. & Sigfrids, A. (toim.) Tunne minut! Turva ja tunteet lapsen silmin. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Kalliala, M. 2012. Lapsuus hoidossa? Aikuisten päätökset ja lasten kokemukset päivähoidossa. Helsinki: Gaudeamus.

Karila, K. & Lipponen, L. 2013. Varhaiskasvatuksen pedagogiikka. Tampere: Vastapaino.

Kaskela, M. & Kekkonen, M. 2008. Kasvatuskumppanuus kannattelee lasta. Opas varhaiskasvatuksen kehittämiseen. Stakes. Jyväskylä: Gummerus.

Kiviniemi, K. 2015. Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa Valli, R. & Aaltola, J. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Koivunen, H. 2006. Integraatio päivähoidossa – Lastentarhaopettajien käsityksiä integraatiosta päivähoidossa. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Diakoninen sosiaali- terveys- ja kasvatustieteen koulutusohjelma. Opinnäytetyö. http://kirjastot.diak.fi/files/diak_lib/Helsinki2006/3f67ca_Helsinki_Koivunen_f1644.pdf

Koivula, M. 2013. Yhteisöllisyyden rakentuminen päiväkodin arjessa. Teoksessa Marjanen, P., Marttila, M. & Varsa, M. (toim.) Pienten piirissä. Yhteisöllisyyden merkitys lasten hyvinvoinnille. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Kurki, L. 2001. Sosiaalipedagoginen näkökulma varhaiskasvatukseen. Teoksessa Karila, K., Kinos, J. & Virtanen, J. (toim.) Varhaiskasvatuksen teoriasuuntauksia. Jyväskylä: PS-kustannus.

Laki lasten päivähoidosta annetun lain muuttamisesta. 580/2015. Viitattu 29.12.2015.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150580>

Laki lasten päivähoidosta. 36/1973. Viitattu 29.12.2015.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1973/19730036>

Lastentarhaopettajaliitto. n.d. Toimiva integraatio päiväkodin arjessa. Viitattu 21.10.2015.

<http://www.lastentarha.fi/cs/ltol/Esitteet>

Marjanen, P., Ahonen, J. & Majoinen, L. 2013. Vertaissuhteet ja yhteisöllisyys. Teoksessa Marjanen, P., Marttila, M. & Varsa, M. (toim.) Pienten piirissä. Yhteisöllisyyden merkitys lasten hyvinvoinnille. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Moberg, S., Savolainen, H. 2015. Erityispedagogiikan perusteet. Yhteistä koulua kohti. 3. uudistettu painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

Mäkelä, J. 2009. Lastenpsykiatrin tervehdys: Lapsen kehityksen tukeminen hänen kehitysympäristössään. Teoksessa Ikonen, O. & Krogerus, A. (toim.) Ainutkertainen oppija. Erilaisuuden ymmärtäminen ja kohtaaminen. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Naukkarinen, L. 2010. Tukilasten vanhempien käsityksiä päiväkodin integroidusta erityisryhmästä. Hämeen ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö.
https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/63856/naukkarinen_laura.pdf?sequence=1

Neitola, M. 2013. Vertaissuhteiden merkitys ja muotoutuminen kasvuyhteisössä. Teoksessa Marjanen, P., Marttila, M. & Varsa, M. (toim.). Pienten piirissä. Yhteisöllisyyden merkitys lasten hyvinvoinnille. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Opas, M. 2013. Yhteisöllinen kasvattajatiimi. Teoksessa Marjanen, P., Marttila, M. & Varsa, M. (toim.). Pienten piirissä. Yhteisöllisyyden merkitys lasten hyvinvoinnille. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Opetusalan Ammattijärjestö OAJ. 2015. Ryhmänmuodostusohje. Viitattu 29.12.2015.
http://www.oaj.fi/cs/oaj/doc/Ryhm%C3%A4nmuodostusohje_27%205%202015%20logo.pdf?blobheader=application/pdf&blobheadername1=Content-Disposition&blobheadername2=Content-Type&blobheadername3=no-cache&blobheadername4=no-cache&blobheadervalue1=attachment;%20filename=Ryhm%25C3%25A4nmuodostusohje_27+5+2015+logo.pdf&blobheadervalue2=application/pdf&blobheadervalue3=Cache-Control&blobheadervalue4=Pragma

Pelastakaa Lapset. 2015. Päivähoitolain muutosehdotus: Voiko varhaiskasvatus olla vain joidenkin oikeus? Viitattu 31.12.2015.
<http://www.pelastakaalapset.fi/media/pelastakaa-lapset-verkkolehti/toiveaiheet/paivahoitolain-muutosehdotus-voi/>

Pihlaja, P. & Viitala, R. 2005. Erityiskasvatus varhaislapsuudessa. Helsinki: WSOY.

Salon kaupunki. 2009. Integroidut erityisryhmät päiväkodeissa. Viitattu 21.10.2015.
<http://www.salo.fi/attachments/2012-09-20T13-18-4792.pdf>

Tauriainen, L. 2000. Kohti yhteistä laatua. Henkilökunnan, vanhempien ja lasten laatukäsitykset päiväkodin integroidussa erityisryhmässä. Jyväskylän yliopisto. Väitöskirja. Viitattu 5.10.2015.

<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/37835/978-951-39-4743-9.pdf?sequence=1>

Tiensuu, J. n.d. Kasvunportti. Erilaisuus on rikkaus. Viitattu 29.12.2015.

<http://www.kasvunportti.com/index.php/varhaiserityiskasvatus/7-assenne/249-erilaisuus-on-rikkaus>

Varhaiskasvatus. 2015. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 15.9.2015. <https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/peruspalvelut/varhaiskasvatuspalvelut>

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. 2005. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus. Helsinki: Stakes.

HAASTATTELURUNKO

1. Miten tukilapsitoiminta tällä hetkellä toteutuu?

Miten tukilapset valitaan integroituun erityisryhmään?

Millainen ryhmän kokoonpano on hyvä tukilapsen kannalta?

Mitä tulee huomioida sijoittaessa lapsia integroituun erityisryhmään?

Lapsi halutaan sijoittaa tukilapseksi integroituun erityisryhmään – Miten asia esitetään vanhemmille?

Millaisia ominaisuuksia tukilapsella on hyvä olla?

Millaisia riskejä tukilapseudessa on?

Miten tukilapsi hyötyy tukilapseudesta?

- Miten tukilapseus vaikuttaa positiivisesti tai negatiivisesti esimerkiksi itsetuntoon, minäkäsitykseen, sosiaalisiin taitoihin..

Miten tukilapsi hyötyy integroidusta erityisryhmästä?

Minkälaisia haasteita integroitu erityisryhmä asettaa tukilapselle?

Miten haastavat tilanteet käsitellään tukilasten kanssa?

Minkälaisia asioita tulee huomioida tukilapsien kannalta ryhmän toimintaa suunniteltaessa?

Miten erityislapset hyötyvät tukilapsista?

Miten integroitu erityisryhmä tukee ja huomioi tukilapsia?

- Miten muut lapset tukevat ja huomioivat
- Miten aikuiset tukevat ja huomioivat

2. Miten varhaiskasvattajana haluaisit kehittää tukilapsitoimintaa?

Mitä tekisit toisin tukilapsien valintaprosessissa?

Miten tukilasten vanhempien ja henkilökunnan välistä kasvatuskumppanuutta voisi kehittää?

Jos tukilapseudessa on jotain riskejä – Miten niihin voisi vaikuttaa?

Jos erityisryhmä asettaa tukilapselle erityisiä haasteita – Miten tukilasta voisi tukea niiden kanssa?